

Måndagen den 16 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Protokollet för den 9 jemte protokollsutdrag för den 14 i denna månad upplästes och godkändes.

§ 2.

Föredrogs ånyo Herr *J. A. Åstrands* motion, *N:o 333*, om beredande af tillfälle för allmänheten att prenumerationsvis erhålla Riksdagens protokoll med dertill hörande bihang.

Motionen hänvisades till handläggning af Riksdagens Kansli-deputerade.

§ 3.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande *N:o 32*, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens *Attonde* Hufvudtitel.

Denna föredragning började med:

Punkten 24.

Mom. a). Bifölls.

Mom. b).

Ordet begärdes af

Herr Hierta: Jag har i Stats-Utskottet biträdt det Utlåtande, som nu föreligger.

Emellertid har jag sedermera erfarit, att, då denna fråga i Första Kammaren förevarit till behandling, mycket skiljaktiga meningar der yppat sig angående detta anslag, i det en del yrkat bifall till Kongl. Maj:ts Proposition, andra åter försvarat Utskottets Betänkande. Så vidt jag riktigt uppfattat saken, har dock Första Kammaren beslutat att ställa till Kongl. Maj:ts disposition det af Stats-Utskottet föreslagna anslag, utan att ingå i någon speciel fördelning deraf. Såsom skäl för detta beslut har i Första Kammaren andragits, att en chef skulle erfordras, hvilken hade större insigt och förmåga i bedömandet af konstverk, än hvad som kan väntas af intendenten, samt att Kongl. Maj:t genom detta beslut skulle blifva oförhindrad att till en sådan chef disponera en stor del af anslaget, i fall icke Riksdagen meddelade några speciela föreskrifter i afseende å fördelningen af detta anslag. Då dessutom de göromål, som nu tillhöra amanuenserne, äro af mera temporär beskaffenhet, skulle af de medel, som

nu äro för dessa amanuensers aflöning anslagna, något möjligen kunna blifva öfrigt att disponera för chefens räkning.

Jag hemställer, huruvida Andra Kammaren icke skulle vilja förena sig i detta Första Kammarens beslut och sålunda i och för nationalmuseum ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett anslag af 15,400 R:dr att af Kongl. Maj:t fritt disponeras med undantag af de till inköp af äldre mästars arbeten och andra konstföremål anslagna 3,000 R:dr.

Herr Kinmanson: Jag instämmer i den framställning, som af Herr Hierta blifvit gjord. Jag föreställer mig nemligen, att, då en större anslagssumma än den af Stats-Utskottet förordade icke gerna kan nu till beviljande ifrågakomma, en specifikation af det särskilda anslaget till musei konstafdelning, på sätt Utskottet upptagit, vore otjenlig, enär derigenom skulle äfventyras, att medlen blefve alltför otillräckliga. Under närvarande förhållanden torde vara bäst, att dessa medel ej anvisas till bestämda löner utan blifva använda såsom arfvoden till godtgörelse för det biträde, som, allt efter omständigheterna, kan särskildt blifva påkalladt och lemnadt. Utan att närmare yttra mig angående Utskottets fördelning af detta anslag måste jag dock anmärka, att Utskottet, oaktadt det antagit, att ytterligare reglering i afseende på förvaltningen af museum framdeles borde ske, samt äfven föreslagit, att de för amanuenserne afsedda aflöningar endast skulle såsom arfvoden utgå, likväl ansett sig böra tillstyrka, att den löneförhöjning af 1,000 R:dr, som intendenten skulle erhålla, borde utgå såsom fast lön och detta ehuru Utskottet tillika föreslagit, att intendensbefattningen, hvarmed Utskottet förenat chefskapet öfver konstafdelningen, framdeles borde endast på förordnande tillsättas. Dessa anordningar synas icke vara lyckade, destomindre som intendenten, enligt Utskottets förslag, skulle få icke obetydligt ökade göromål, men det kan vara ovisst, huruvida befattningens nu varande innehafvare, som tillika har andra viktiga tjenstebestyr att utöfva, möjligen kunde föredraga att afstå från lönetillökningen och behålla intendentstjensten sådan den nu är, efter det han derå undfått fullmakt. Derjemte har Utskottet föreslagit, att på ordinarie stat uppföra såsom lön åt en kamererare 300 R:dr, hvilket ringa belopp väl ej bör annorledes än såsom arfvode lemnas. I afseende å anslaget till vaktmästarne synes likaledes åtminstone en del deraf kunna utgå såsom arfvodesbelopp. Och jag hemställer därför, att hela den af Utskottet föreslagna summan måtte för ändamålet öfverlemnas till Kongl. Maj:ts disposition.

Fastän tillfället sålunda ej är inne att yttra sig om museistyrelsens slutliga organisation och huru den skall kunna på tillfredsställande sätt främja denna konstanstalts syfte, må dock redan nu uppmärksammas tvänne omständigheter, hvilka Riksdagen i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t torde böra framhålla. För närvarande är musei styrelse förenad med intendents-embetet, ett embetsverk, som har öfverinseendet öfver Statens alla byggnader, men tillika fått emottaga det för dess verksamhet främmande bihanget att vårda musei samlingar. Detta är en onaturlig förening, hvaraf samlingarne hittills icke haft fördel, men väl olägenheter. Ett af villkoren för att de skola kunna motsvara sitt ändamål, är att konstanstalten erhåller en från beröring med intendentsembetet till alla delar afskiljd

styrelse, såsom Kongl. Maj:t föreslagit och Stats-Utskottet mycket välbetänkt förordat.

Kongl. Maj:ts Proposition såväl som Utskottets Betänkande innehåller ock att, vid sidan af styrelsen, borde tillsättas en nämnd, som skulle ega beslutanderätt i de för museum viktigaste ärenden, rörande inköp af konstalster och bestämmande af erforderliga restaurationer, samt dessutom afgifva förslag till förändringar i afseende på lokalens användande för de olika samlingarne äfvensom i fråga om utgallring af konstföremål. Det är också inrättandet af en sådan nämnd, som, enligt mitt förmenande, är andra hufvudsakliga villkoret för en lycklig framtid för den ifrågavarande konstanstalten.

Dessa tvänne villkor anser jag Riksdagen böra i sin underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t särskildt betona samt, utan att närmare ingå i några detaljer, till Kongl. Maj:t hemställa, att ordnandet af museistyrelsen för närmaste framtiden måtte grunda sig på iakttagandet af nämnda grundsatser.

Herr Peter Andersson: För min del anser jag, att den af Kongl. Maj:t föreslagna chefsbefattningen gerna kan bestridas af intendenten, och jag tror sålunda att Utskottet på giltiga skäl kommit till sitt resultat, hvadan jag bifaller Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Grefve Posse: Jag nödgas erkänna, att jag saknar den detaljkännedom af frågan, som erfordras för att kunna bedöma lämpligaste sättet för anordnandet af Nationalmusei angelägenheter. Jag har icke deltagit i frågans behandling inom afdelningen af Utskottet, och då densamma i Utskottets plenum förekom, hade jag, såsom Utskottets ordförande, icke rätt att deltaga i diskussionen; men jag anser mig nu böra tillkännagifva, att jag icke är fullkomligt nöjd med hvad Utskottet föreslagit. Det förefaller mig såsom en halfmesyr att sålunda göra intendenten till något midt emellan intendent och chef, och jag befarar, att Riksdagen får samma uppfattning af frågan, då det troligen skulle inträffa, att Riksdagen inom en icke allt för långt aflägsen tid finge emottaga en nådig Proposition om anslag till en chef, emedan den nu föreslagna anordningen vore olämplig. Emellertid hade Riksdagen då beviljat en högre lön åt intendenten än som nu blifvit begärd, och det uppstode möjligen svårigheter att åter minska denna lön. Jag finner det af Herr Hierta framställda förslag vida lämpligare och mera praktiskt: att nemligen Riksdagen beviljar ett anslag af 15,400 R:dr i klump, med rättighet för Kongl. Maj:t att fritt disponera denna summa med undantag af de till inköp af äldre mästars arbeten och andra konstföremål anslagna 3,000 R:dr.

Jag yrkar sålunda bifall till det af Herr Hierta framställda förslag.

Herr Statsrådet Carlson: Den stora vikt, nationalmuseum eger för den allmänna bildningen, sedan det numera på ett ändamålsenligt sätt blifvit inredt för Statens dyrbara samlingar i detta hänseende, är så allmänt erkänd, att det icke torde vara behöfligt att derom vidare orda. Så mycket är klart, att, sedan man lyckats sammanföra i en lämplig lokal de

dyrbara konstskatter landet eger, väsendtligt är åt nationalmuseum egnas en sådan vård, att dessa samlingar kunna blifva för landet fruktbara.

Så vidt jag kan fatta, skulle antagandet af den Kongl. Propositionen i ämnet leda till detta mål. Då emellertid Första Kammarens beslut för-satt ärendet i ett nytt skick, och Utskottets förslag synes mig behäftadt med åtskilliga olägenheter, hvaribland isynnerhet den som af den siste talaren anmärkts, anser jag mig böra uttala min åsigt, att Herr Hiertas förslag bättre än Utskottets befrämjar denna anstalts vård och förkofran.

Hvad beträffar de invändningar, som här af tvänne talare blifvit gjorda, bör jag nämna, dels att Kongl. Propositionen utvisar, det Kongl. Maj:t afsett att åt nationalmuseum gifva en egen oberoende styrelse, hvil-ken kan egna sin omsorg odelad åt vården af denna inrättning, och dels att af det förslag till stadgar, som finnes den Kongl. Propositionen vid-fogadt, visar sig, hurusom Kongl. Maj:t, i enlighet med hvad som hittills egt rum, äfven framdeles kommer att åt en nämnd uppdraga inköpet af konstverk för nationalmusei räkning.

Herr Bergman: Då frågan genom den föregående diskussionen re-dan blifvit fullt och tydligt utredd, återstår mig endast en anhållan att få till alla delar instämma i det af Herr Hierta framställda förslag.

Herr Vougt: Ehuru jag inom Utskottet biträdt det förevarande Betänkandet, får jag dock förklara, att jag, efter de upplysningar, som här blifvit lemnade, till alla delar instämmer med det af Herr Hierta framställda förslag.

Herr Medin: Man är litet försiktig, då det blir fråga om anslag till nationalmuseum, i följd af de förhållanden, som vid föregående riksdag-gar egt rum. Detta må icke heller förundra någon! Jag tror dock, att Ut-skottets förslag i denna punkt icke är välbetänkt, utan får jag fast heldre förena mig med Herr Hierta, likväl med det uttryckliga vilkor, att sum-man icke får öfverstiga det belopp, som af Stats-Utskottet föreslagits.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan besvarades allmänt med nej; hvaremot med allmänt ja svarades å den proposition, som Herr Talmannen dernäst framställde på bifall till det af Herrar Hierta och Kinmanson under öfver-läggningen framställda förslag; och hade alltså enligt samma förslag Andra Kammaren för sin del beslutat: „att Riksdagen må, under Riks-statens Åttonde Hufvudtitel och rubrik: „*Nationalmuseum*“, ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett anslag af 15,400 R:dr, för så väl vården om National-musei konstsamling som för deras förökande genom inköp af äldre mästa-res arbeten och andra konstföremål, för ett belopp af minst 3,000 R:dr.“

Mom. c).

Härvid yttrade

Herr Kinmanson: Med anledning af Kammarens nyss fattade be-slut får jag förorda, att Kammaren, i enlighet med Första Kammarens

åtgärd i afseende å denna punkt, ville för sin del besluta, det Riksdagen skall hos Kongl. Maj:t anhålla, att alla tjenstebefattningar vid nationalmuseii konstafdelning framgent måtte endast på förordnande tillsättas.

Med Herr Kinmanson instämde Herr *Bergman*.

Vidare anfördes icke. Propositioner aflätos först på bifall till Utskottets hemställan, och då, härtill svarades nej, dernäst på bifall till det af Herr Kinmanson framställda yrkande, hvartill åter allmänt svarades ja; och hade Kammaren alltså, enligt berörda yrkande, beslutat, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att alla tjenstebefattningar vid Nationalmuseum framgent endast blifva på förordnande tillsatta.

Härefter förekom till afgörande, enligt Kammarens derom förut fattade beslut, den hittills uppskjutna *3:dje punkten* uti Stats-Utskottets Utlåtande N:o 31, angående anslag till reparationer å Nationalmuseumbyggnaden.

Kammaren biföll hvad Utskottet uti denna punkt hemställt.

Föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 32 fortsattes med:

Punkten 25.

Härvid yttrade:

Herr John Ericson: Då man har svårt att få Riks-staten att gå ihop, bör man icke belasta densamma med flera utgiftsposter än nödigt är, och jag har anledning tro, att icke obetydliga besparingar finnas sedan föregående år på denna Hufvudtitel. Då jag emellertid icke nu kan uppgifva någon bestämd summa, anhåller jag vördsamt att Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet behagade upplysa om besparingar å Hufvudtiteln, som af Kongl. Maj:t kunna disponeras, finnas från 1867 till någon betydligare summa, äfvensom om, med ledning af föregående års erfarenhet, anledning är för handen att antaga, det dylika besparingar kunna under innevarande år uppstå, så stora att t. ex. de för lärda verks utgifvande, resestipendier och extra utgifter i tabellen öfver Hufvudtitelns utgiftsstat upptagna tvänne poster å tillhoppa 35,000 R:dr skulle utan deras uppförande i Riks-staten kunna af tillgängliga medel bestridas.

Det är icke min mening att beröfva Departementschefen medel för dessa utgifters bestridande, men om medel härtill på annat sätt finnas tillgängliga, anser jag dessa summor möjligen kunna ur staten utgå.

Herr Statsrådet Carlson: Gerna går jag den siste talarens önskingar till mötes genom att lemna upplysning angående de besparingar, som på denna Hufvudtitel kunna uppkomma.

De ledamöter af denna Kammare, som deltagit i föregående Riksdagens förhandlingar, och isynnerhet de, som närvaro vid 1856 års riksdag, hafva sig bekant, hvilka förändringar som under denna tid skedde i af-

seende på anslagsbeloppen under denna Hufvudtitel, och huru isynnerhet beloppen till aflöning åt lärare vid elementarläroverken ganska betydligt förökades. Dessa nu sednast antydda anslagssummor lemnade under första tiden betydliga besparingar. Dessa tillhörde under de första åren ett reservationsanslag. Vid 1862 års riksdag sammansloges dessa besparingar med Hufvudtitelns allmänna besparingar, och derigenom blefvo dessa i betydlig mån ökade. Vid 1865 års riksdag gjordes läroverksanslaget åter till ett särskildt reservationsanslag, och besparingarne skiljdes sålunda från de allmänna besparingarne. Af dessa sistnämnda öfverfördes emellertid en summa af 75,000 R:dr till det nybildade reservationsanslaget, och af det återstående beloppet öfverlemnades, i anledning af den förändring som inträdt i Statsverkets ställning, 100,000 R:dr till Riksgälds-kontoret. Jag hoppas att detta må få gälla såsom bevis derpå, att Regeringen icke velat disponera besparingar, som varit öfverflödiga utan tvärtom öfverlemnats sådana besparingar till den allmänna kassan för att i dess mån betäcka befarade brister. Nu mera, sedan elementarläroverkens anslag är af reservationsanslags natur, kan ingen betydligare tillökning i de allmänna besparingarne uppkomma. Den föreställningen, att stora besparingar skulle uppstå på denna Hufvudtitel, har sålunda sin grund i förhållanden som varit men som numera icke finnas.

Då sålunda, såsom jag förut nämndt, en ganska stor summa af besparingarne nyligen blifvit aflemnad, samt besparingarne dessutom nedgått, anser jag den nu ifrågasatta indragning å anslaget till denna Hufvudtitel icke kunna ega rum.

Herr Friherre Liljencrantz: Det var särdeles tillfredsställande upplysningar, som den siste värde talaren behagade lemna. Dock tror jag, det oaktadt, att de här af den förste talaren omnämnda anslagsbeloppen utan olägenhet skulle kunna nedprutas. Jag kan beklagligen icke vidgå, att all möjlig sparsamhet blifvit iakttagen vid anslagen under Attonde Hufvudtiteln. Jag har varit i tillfälle förskaffa mig kännedom om de utanordningar, som från Ecklesiastik-departementet utgått för åtskilliga ändamål. Om man tager del af dessa uppgifter, finner man, att, då 20,000 R:dr äro af Riksdagen anslagna för lärda verks utgifvande och till resestipendier, hafva dock, förutom denna summa, högst betydliga belopp för dessa ändamål utgått af de allmänna besparingarne å Hufvudtiteln. Det torde väl dock icke vara meningen, att, då Riksdagen medgifver ett visst anslag för ett visst ändamål och då i denna summas beviljande är, om jag så får säga, att underförstå att till detta behof icke större belopp än det af Riksdagen beviljade får användas, Regeringen sedermera är berättigad att till just detta behofs fyllande använda besparingarne å Hufvudtiteln. Jag tror icke, och den meningen hyses af många med mig, att vederbörlig sparsamhet på Attonde Hufvudtiteln blifvit iakttagen. Då jag tror mig kunna säga, att besparingarne å denna Hufvudtitel uppgå till ganska höga belopp, och då departements-chefen anser sig kunna använda af dessa besparingar till de nu ifrågavarande behofven, torde man kunna undvara de belopp, tillsammans 35,000 R:dr, som härtill förut varit på ordinarie stat uppförda. Man hade härigenom åstadkommit en ganska god besparing.

Mina beräkningar grunda sig här på sifferuppgifter, som jag från departementet förskaffat mig, och som jag är villig att meddela åt hvar och en af Kammarens ledamöter som åstundar derom taga kännedom.

Af de skäl, jag nu påpekat, hoppas jag, att ifrågavarande anslagsbelopp icke måtte för nästa år blifva beviljade.

Herr Statsrådet Carlson: Med anledning af den siste värde talarrens framställning anhåller jag att hufvudsakligen få upprepa hvad jag förut nämnt.

Det har funnits statsregleringsperioder, under hvilka anslagen till läroverken varit sammanslagna med Hufvudtitelns öfriga anslag och läroverksanslagets besparingar med Hufvudtitelns öfriga besparingar. Det var en gifven följd häraf, att äfven sådana särskilda utgifter, som särskildt afsågo läroverken, bestredos af dessa allmänna besparingar. Deribland förekomma just sådana utgifter som understöd åt lärare för utrikes resor, till exempel åt lärare i lefvande språk, anslag till utarbetande af läroböcker, med flera andra ändamål. Medel till sådana behof måste tagas af dessa sammanslagna besparingar.

Beträffande anslaget till folkundervisningen uppstå visserligen å detta anslag understundom besparingar; men dessa, mindre betydliga till sitt belopp, äro för undervisningens befrämjande nödiga. I detta afseende behöfvas anslag till resor i främmande länder för att lärarne må inhemta kännedom om den utveckling, folkundervisningen derstädes tagit, — om man vill lyfta vårt lands folkundervisning till jemnbredd med andra länders — utgifna arbeten behöfva understöd, understundom en fattig och aflägsen församling hjälp till uppförande af en skolhusbyggnad, o. s. v. Den betydligaste utgiften har varit för tryckningen af folkskoleinspektörernes berättelser.

Hvad angår de 20,000 R:dr, som äro till lärda verks utgifvande anslagna, äro dessa så fördelade, att deraf utgå 3,000 R:dr till reseanslag för lärare vid hvarterdera universitetet, 3,000 R:dr till reseanslag för läkare, summa 9,000 R:dr; under sednare år hafva 2,000 R:dr varit använda till den förtjente fornforskaren R. Dybeck. Återstår således 9,000 R:dr att använda till understöd för utgifvande af vetenskapliga verk inom hela landet och af läroböcker, samt till andra vetenskapliga resor än de nämnda. Kan man verkligen föreställa sig, att denna summa skulle vara för bildningens ändamål i närvarande tid för hög? Snarare är den otillräcklig, och en mängd behjertansvärda behof anmälas, som med densamma icke kunna bestridas. Det är derföre som andra besparingar någon gång behöft för detta ändamål anlitas. Jag tror ingalunda, det skall kunna visas, att något öfverflöd i detta afseende egt rum. Ett vittnesbörd derom, att ingen böjelse förefinnes att i detta afseende göra större uppoffringar än som behöfvas, torde finnas deri, att en så betydlig summa som 100,000 R:dr blifvit af dessa besparingar aflennade. Men häraf följer ock, att besparingarne på denna Hufvudtitel för närvarande betydligt nedgått, och då den källa, hvarur de, enligt hvad jag i mitt föregående anförande haft tillfälle upplysa, tillförene uppkommit, numera icke förefinnes, måste komma att ytterligare nedgå.

Hvad

Hvad slutligen vidkommer anslaget till extra utgifter, finnes ett sådant anslag på alla Hufvudtitlar, och jag tror icke, att 15,000 R:dr till sådana utgifter på en Hufvudtitel af fyra millioner böra kunna anses såsom för högt anslag, isynnerhet då man besinnar mångfalden af de verksamhetsgrenar, som tillhöra detta departement. Icke blott vetenskapsmän i alla grenar, i naturvetenskap som i språk, i historia som i rättsvetenskap, icke blott lärare inom alla undervisnings kretsar, utan äfven bildhuggaren, arkitekten, målaren, tonkonstnären, vidare läkaren och veterinären söka här uppmuntran och stöd.

Herr Otterström: De anslag, som äro gifna för läroverken och de, som med dem stå i närmaste sammanhang, äro väl af beskaffenhet, att de belopp, som härtill finnas, ändamålsenligt användas, då så tydliga föreskrifter i afseende å anordningen af dessa belopp äro gifna, att det icke gerna kan ifrågakomma, att dessa utgifter skulle kunna bero af en tillfällig subjektiv uppfattning af behovet, vare sig hos den som har anspråk på dessa anslag eller hos den, som utanordnar dem. Helt annorlunda är förhållandet med de besparingar, som kunna uppkomma å anslagen till folkskolorna. Der är, snart sagdt, allt stäldt på en så kallad pröfning af behovet. Denna pröfning är i första hand beroende på konsistorium eller biskop, eller kanske rättare först på skolstyrelsens uppfattning af behovet. Det händer likväl och har händt, att en skolstyrelse kommer med anspråk på delaktighet af statsmedlen, grundade på, rent ut sagdt, falska uppgifter. Jag säger icke för mycket eller mera än hvad jag kan bevisa. Derefter beror pröfningen på konsistorium eller biskop. Det är icke alltid fallet, att dessa auktoriteter ega den kännedom om förhållandena på olika orter, som erfordras för frågans rigtiga bedömande. Ärendet skall sedan pröfvas af den byrå inom Ecklesiastikdepartementet, som har sig uppdraget dessa ärendens beredning. Billigheten och rättvisan af anspråket skall i sista hand pröfvas af Regeringen. Men med kännedom af den mängd ärenden, som förekomma, kan man icke gerna hafva något anspråk på att Regeringen eller ens departementschefen skall kunna ingå i någon närmare pröfning af dessa behof. Regeringen måste alltså lita på den förberedande pröfning, som skett. Under de 20 år, som dessa anslag funnits, hafva också alltför många skäl till anmärkningar och missnöje öfver det sätt, hvarpå dessa anslag blifvit utdelade, mångenstädes förefunnits. Jag vill anföra exempel. Under min närvaro vid 1862 års riksdag gjorde min vice pastor inom församlingen en kalkyl, enligt hvilken folkskolan fordrade ett betydligt belopp. Men det begärda anslaget afslogs: man fick ej ett enda öre. Men samma kommun fick deremot af samma anslag, som är gifvet till fattiga kommuner, 80 R:dr. Sedermera utfärdades Kongl. Kungörelsen af den 11 December 1863, enligt hvilken man skulle härutinnan få göra ansökningar. Då fann jag olämpligt, att detta distrikt skulle erhålla något understöd af fattigfonden, enär folket visserligen var fattigt, men distriktet egdes till hufvudsaklig del af tvänne förmögna personer. Jag grundade min kalkyl på de bestämmelser, jag visste Rikets Ständer gifvit och hvilka jag fann icke blott i Stats-Utskottets Betänkande utan äfven i Rikets Ständers be-

slut och i Rikets Ständers i följd deraf till Kongl. Maj:t aflättna skrivelse. Jag upprättade en kalkyl öfver hvad detta distrikt, med beräkning af den personliga skyddsafgiften, skulle erhålla. Resultatet blef dock betydligt mindre än kommunen hade rätt att få. Sedermera har jag erhållit kännedom derom, att åtskilliga andra orter erhållit långt större belopp än dem i proportion bort tillkomma, och detta af det skäl, att de byggt sina kalkyler på en hel annan grund. De hafva icke tagit såsom grund lönen till folkskoleläraren, utan kostnaden för folkskolan, och derigenom hafva de lyckats erhålla större utdelning. Jag känner exempel härpå och skulle äfven kunna framdraga dem. Till följd af denna ojemnhet, som sålunda egt rum vid dessa anslags fördelning, har också kunnat hända att, under det en eller annan kommuns anspråk på utdelning blifvit gäckade, ehuru dessa anspråk stödjade sig på de i nya systemet antagna grundsatser, har likväl kunnat inträffa, då behofven blifvit på detta vanskliga sätt pröfvade, att besparingar på dessa anslag uppstått, der kanske de minst bort komma i fråga. Man har äfven sett, att dessa besparingar sedermera blifvit använda till andra behof. I slutet af sistlidet år beviljades af dessa medel anslag till inrättande vid flera seminarier af en särskild afdelning för bildande af småskolelärare. Det är visserligen ett godt ändamål, och jag klandrar det icke heller, men, då seminarierna äga särskilda anslag till löner åt sina lärare, kan jag icke undgå att finna besynnerligt, hvarför man icke företrädesvis användt dessa medel för behof inom den ordinarie anslagstiteln. Sistolidne höst gafs dessutom af dessa besparingar anslag till inköp af ett ganska dyrbart fortepiano för ett lärarinneseminarium. Vid samma tid vägrades anslag till en landtförsamling i och för inrättande af småskolor, med tillkännagivande, att man härtill saknade medel. Det synes häraf, som den rigtningen skulle göra sig gällande, att söka få toppen glänsande, under det man glömmar stammen. Enligt min åsigt borde deremot folkskolan först och främst komma i åtanke, då fråga är om användande af dessa besparingar.

Herr Anders August Andersson: För min del anser jag att besparingar på denna Hufvudtitel böra så mycket som möjligt göras. Det är så mycket nödvändigare att iakttaga detta, som man har stora svårigheter att få statsregleringen att gå ihop. Om man här minskar summorna, bidrager dock detta i sin mån till statsbristens fyllande. Den nu ifrågavarande indragningen af 35,000 R:dr skulle äfven något kunna härtill bidra. Jag yrkar dertföre afslag å dessa begärda anslag.

Herr Statsrådet Carlson: Jag ber endast att, med anledning af de anmärkningar i afseende på folkskoleanslaget, som en ledamot af denna Kammare framställt, få lemna några upplysningar.

Han har föreställt sig, att de besparingar, som på dessa anslag kunna uppkomma, voro disponibla på ett sätt, som i sjelfva verket icke eger rum. Lätt förklarligt är, att alla, som sökt anslag och icke erhållit, äro missbelåtna och önska, att det skulle utfallit rikligare. Men skälen äro tydliga, hvarför icke alltid begärda anslag kunna erhållas; och dessa skäl ligga i de bestämmelser, som blifvit af Riksdagen fästade vid anslagens beviljande. Redan förliden afton, då dessa anslag voro under diskussion,

tog jag mig friheten fästa uppmärksamheten härpå, och man var ense derom, att det bryderi och de svårigheter samt ofta nog missnöje, som uppkommit med anledning af folkskoleanslagens fördelning, haft sin orsak i de vilkor vid personliga skyddsafgiftens överlemnande till folkskolan, hvarå afseende måste fästas vid bestämmandet af dessa anslag. Det är detta, som föranledt, att de beräkningar, som af församlingarne blifvit uppställda, ofta icke kunnat godkännas: tvifvel hafva äfven understundom uppstått i afseende å värdet af de naturaprestationer, församlingarne erbjudit sig lemna. Talaren har anført exemplet af sitt eget pastorat, hvar-est inträffat, att den ena församlingen erhållit det begärda anslaget, men den andra icke, oaktadt båda församlingarnes räkningar befunnits rigtiga. Jag har visserligen icke dessa räkningar nu till hands, men jag tror mig dock kunna finna orsaken härtill i det förhållande i afseende å den personliga skyddsafgiften, jag nyss påpekat. Då församlingarne tillskjutit lika stor summa som skyddsafgiften, beräknas anslaget från Staten till hälften af fyllnaden i den gamla lönen; detta har Staten åtagit sig fylla. Men derest församlingen *icke* tillskjutit ett så stort belopp, måste man först afräkna, hvad som motsvarar tillskotten af den personliga skyddsafgiften, innan halfva lönen tillskjutes. Detta förhållande har uppväckt missnöje, men gränsen för rättigheten att erhålla anslag, ligger ju i sjelfva anslagets natur, och olägenheten kan sålunda icke afhjelpas annat än genom en förändring af villkoren för åtnjutande af detta.

Hvad beträffar anmärkningen, att anslag lemnats till seminarium, under det att vissa anslag varit uttömda, ligger orsaken härtill helt enkelt i den omständigheten, att i följd deraf att den nya organisationen icke öfverallt kunnat genast genomföras, seminarieanslaget icke till fullo utgått och besparingarne derå lemnat tillgång att fylla tillfälliga större behof, hvilka i början af läroanstalters tillvaro alltid förekomma, såsom för uppsättning af undervisningsmateriel, grundläggande af en nödig boksamling, inredning af lärum m. m. Någon gång hafva för sådana tillfälliga behof äfven anlitats uppkomna besparingar i Riksgälds-kontoret, men dessa besparingar hafva *icke* kunnat anlitas för *ärliga* behof, för hvilka anslag finnas anvisade å Statskontoret. I detta förhållande: att folkskolornas behof äro *ärliga* behof, ligger hufvudorsaken, att de besparingar, som möjligen uppkomma, icke kunna användas för fyllande af lärarelöner, när anslaget för ändamålet är uttömdt, såsom fallet är med anslaget till småskolor, men också endast med detta.

För öfrigt är det klart, att då seminariianstalten är så ny, den för sjelfva uppsättningen behöfver större anslag. Den är i behof af böcker, naturalhistoriska samlingar m. m. Och då undervisning i musik och sång är särskildt och med skäl afsedd, torde det vara oundgängligt, att äfven för denna undervisning finnes erforderlig materiel, såsom musikaliska instrumenter o. s. v. Denna inrättning är i behof af understöd, om den skall kunna uppfylla sitt ändamål: att verka gagnande för folkbildningen. Jag tror icke, att man i anledning häraf kan med skäl säga, att man tänkt på toppen, men icke på stammen. Jag vill deremot påstå, att denna anstalt utgör sjelfva *roten* till folkbildningen. Af såväl föregående Riksdagars förhandlingar som äfven af öfriga åtgöranden torde, såsom jag hoppas, äfven framgå, att jag för min del icke är böjd att förhålla folk-

skolan något understöd, utan tvärtom är den varmaste vän af hennes utveckling, hvilkeus befrämjande, hvad på mig ankommer, icke skall uraktlätas.

Jag ber slutligen att få erinra, hvad jag förut anfört, att då nyligen 100,000 R:dr af besparingarne å denna Hufvudtitel blifvit aflemnade, man, med afseende å det vidsträckta fält denna Hufvudtitel inrymmer — icke blott folkskolorna och elementarläroverken, utan äfven akademierna, läkarestaten, veterinärväsendet m. m. — de mindre betydliga besparingar, som kunna uppkomma, icke räcka till att ersätta äfven de anslag, man här ifrågasatt att indraga.

Herr Friherre Liljencrantz: Då det här uttalats betänkligheter, huruvida Kammaren skulle ega rätt att nedsätta ifrågavarande anslag, emedan den motion, som blifvit väckt, icke dertill skulle lemna tillräcklig anledning, och då jag icke vill framkalla någon tvist, — hvilken, om jag vidhölle mitt yrkande, kunde uppstå — så vill jag återtaga mitt tidigare yrkande och anhålla att punkten, i hvad den rör anslaget till resestipendier och läroböckers samt lärda verks utgifvande, måtte till Stats-Utskottet återremitteras.

För öfrigt har jag intet att tillägga till mitt första yttrande, men tror, att en återremiss här vore så mycket önskvärdare, som Kammaren icke på grund af en enskild ledamots uppgift kan draga någon bestämd slutsats, om huru detta anslag blifvit användt. Och att här diskutera, huru anslaget blifvit användt, kan man lämpligen icke, åtminstone vill jag icke här diskutera om personer. — Således är det ur alla synpunkter bäst för Departementschefen, om han anser att anslaget hittills blifvit riktigt och väl användt, att få detta förhållande af Stats-Utskottet vitsordadt. För min del vidhåller jag dock den åsigt jag redan uttalat, att icke all den sparsamhet, som bort ega rum, blifvit å Åttonde Hufvudtiteln iakttagen. Jag anhåller således, att punkten om resestipendier och lärda verks utgifvande måtte återremitteras.

Herr Agardh: Huruvida nödiga besparingar blifvit iakttagna på Åttonde Hufvudtiteln, derom skall jag icke tillåta mig uttala någon mening. Men att man här skulle föreslå indragandet af de 20,000 R:dr, som äro afsedda till resestipendier och lärda verks utgifvande, det får jag förklara, att jag verkligen icke hade väntat, aldraminst att ett förslag derom skulle utgå ifrån den ärade ledamot af Kammaren, som nu framkommit dermed. Att upplysningen är en dyr artikel, derom vittna de siffror, som i detta Betänkande förekomma.

Huru många gaslyktor brinna icke hvarje afton, många på aflägsse och litet trafikerade gator, efter utseendet till ringa nytta, och dock sätter ingen i fråga att släcka dem! Och om så är med den materiela upplysningen; måne väl förhållandet skulle vara annorlunda med den intellektuella? Upplysningen utgår från några små centra, men den sprider sig i allt vidare kretsar; — ungefär, som när man kastar en sten i ett lugnt vatten, den ena koncentriska ringen uppstår utanför den andra, och dessa upphöra icke förr, än den sista nått stranden. På samma sätt går upplysningen ut från de högsta till de lägsta af våra bildningsanstalter;

minskar man lysningskraften hos de högsta, skall verkan deraf snart låta förnimma sig äfven hos de lägsta.

Hvad har man nu velat vinna med dessa 20,000 R:dr? Jo, man ville göra det möjligt för våra vetenskapsmän att hålla sig uppe i jernhöjd med utlandets; men utan anslag till resor, utan anslag till vetenskapliga arbetens utgifvande, huru skulle väl detta blifva möjligt? Tror ni väl, mine Herrar! att något strängt vetenskapligt arbete, vore det ock utgifvet af en Berzelius, kan i vårt land säljas i så många exemplar, att det utan förlust eller utan Statens mellankomst kan utgifvas? Det är konstateradt, att för några år sedan, då Vetenskapsakademien utgaf sina *Årsberättelser om vetenskapernas framsteg* endast omkring tjugu exemplar deraf såldes i hela Sverige! Och huru är det väl nu med Vetenskapsakademiens handlingar? de skulle helt visst icke kunna utgifvas, om icke Akademien hade särskilda inkomstkällor, derifrån betydliga tillskott få användas för deras utgifvande. — Vetenskapen florerar ty värr icke så i Sverige, att man ej behöfver göra något vidare för dess utveckling. Nej; tvärtom, jag fruktar, den går tillbaka. Ser man på de årligen utkommande bokförteckningarne, så finner man visserligen, att antalet af utgifna arbeten är rätt betydligt, men ser man på arten af dessa arbeten, så finner man, att de utgöras hufvudsakligast af öfversättningar, romaner, så kallade uppbyggelseskrifter och läroböcker, men att de verkligt vetenskapliga arbetena utgöra en högst ringa del deraf. Man utgifver arbeten för att förtjena, icke för att upplysa. Jemför man antalet af vetenskapliga arbeten, som utgäfvos för 30 à 40 år sedan med det som nu utgifves, så, fruktar jag, utfaller jemförelsen ingalunda till nutidens fördel. Vetenskapen tränges tillbaka i samma mån som de materiela intressena söka uteslutande göra sig gällande.

Jag anhåller vördsamt, att Kammaren icke ville fästa något afseende vid det gjorda förslaget, att indraga det ifrågavarande anslaget till resor och vetenskapliga arbetens utgifvande.

Herr Anders August Andersson: I likhet med Herr Friherre Liljencrantz anhåller jag om återremiss af denna punkt, i hvad den rör anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande.

Herr Friherre Gripenstedt: Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet på hvad som här föregår; ty detta förefaller mig verkligen så anmärkningsvärdt, att det icke kan vara ur vägen att derom yttra några ord.

Denna punkt ahandlar en af Herr Jöns Pährsson väckt motion med förslag till åtskilliga nedsättningar i utgifterna under de särskilda Hufvudtitlarne och med tillkännagifvande, att han, i afseende å Åttonde Hufvudtiteln, ansåg att åtskilliga anslag skulle kunna förminskas eller indragas. Med anledning häraf säger Utskottet: "men då Utskottet efter noggrann pröfning af de särskilda anslagsbehofven under denna Hufvudtitel, icke funnit anledning framställa andra förslag, än de här ofvan framlagda, hemställer Utskottet, att öfriga under Åttonde Hufvudtiteln uppförda ordinarie anslag må bestämmas till enahanda belopp, som i nu gällande Riks-stat äro upptagna." Då uppträder en talare här med åtskilliga an-

märkningar, som få stå för hans räkning, och yrkar rätt och slätt att tvänne för viktiga ändamål utgående anslag skola indragas, nemligen ett å 20,000 R:dr för resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande, och det andra å 15,000 R:dr s. k. extra medel, som Regeringen har till sitt förfogande för oförutsedda utgifter. Detta har väckt min ytterliga förvåning först och främst derföre, att någon kunnat tro det Kammaren, utan föregången utredning, blott af förtroende till hans enskilda tycke och åsigt, skulle vilja nu på stående fot fatta ett sådant beslut, och slutligen derföre, att en indragning af det sistnämnda anslaget någonsin kunnat ifrågasättas. Detta vittnar tydligen om fullkomlig brist på erfarenhet angående det som är nödvändigt för en Regering; och jag hemställer till hvar och en, äfven om han saknar erfarenhet i detta hänseende, blott han vill begagna sin eftertanke, huruvida det kan vara rimligt att landets styrelse, i en af sina viktigaste afdelningar, lemnas utan medel för alla de behof, som i Riks-staten icke äro särskildt upptagna. Man må icke tro, att dessa behof kunna fyllas af titelns allmänna besparingar, ty för dessas användande finnas åtskilliga föreskrifter gifna, hvarigenom förhindras att de kunna till annat än vissa ändamål disponeras. Nu har samme talare visserligen justerat sitt första yttrande och nöjt sig med att begära en i min tanke aldeles onödig återremiss af första punkten, men icke så i afseende på den andra.

För min del hoppas jag att Kammaren finner lämpligt lemna detta improviserade yrkande utan allt afseende; och jag slutar med att uttrycka min förundran deröfver, att ingen af Stats-Utskottets ledamöter, i en så viktig fråga, aktat nödigt uppträda till försvar för det afgifna Betänkandet.

Herr Hedlund: Innan riksdagen afslutas blir det sannolikt genom en liten statistik på detta område möjligt visa, att verkligen slöseri eger rum å Åttonde Hufvudtiteln. Men detta föreskrifver sig från flera föregående riksdagar, då det lyckades kommuner att utvidga sina läroverk och sin lärarepersonal på ett sätt, som skall väcka förvåning. Att deremot slöseri skulle ega rum i ecklesiastikförvaltningen, är icke styrkt, fastän påstådt. Anmärkningen har gällt de stora summor, som för resestipendier och lärda verks utgifvande utgå. För min del beklagar jag, att anslagen för vetenskapliga verk varit så små; men jag kan icke begära, att en militär och f. d. hofman skall hafva samma känslor och tankar som min obetydliga person.

Jag har icke samma åsigt om Sverges låga vetenskapliga ståndpunkt som en föregående talare, tvärtom tror jag, att vi underkänna de tillgångar vi hafva. Så t. ex. torde den historiska vetenskapen aldrig stått på en så hög punkt som nu. Äfven andra vetenskapsgrenar inom vårt land skulle kunna nämnas som häfda sin plats. Men jag måste dock erkänna, att i vårt land måste man begära understöd för att kunna utgifva ett vetenskapligt arbete, ty åtgången är så obetydlig, att det knappast är tillräckligt för betalande af tryckningskostnaden.

Hvad resestipendierna angå, så skulle anmärkningen mot dem gälla sättet för deras disposition. En värd ledamot har nu erkänt, att icke Kammaren skulle på hans auktoritet bilda sitt omdöme i denna fråga;

och han har i ett sådant erkännande gjort fullkomligt rätt. Det är väl icke slutsumman som visar slöseri; ty om våra lärare fått tillfälle att göra sig bekante med främmande länders förhållande, har detta varit till bildningens och upplysningens fromma. Slöseriet skulle således ligga deruti, att en eller annan person, som erhållit dessa stipendier, icke varit värdig; och för detta ändamål vill man, att punkten skall återremitteras och att Stats-Utskottet skulle ingå i en sådan pröfning. Men jag skulle anse det mycket förhatligt, om Representationen inträdde på en sådan bana som den, att till Utskott remittera pröfningen af Departementschefens disposition af för vissa ändamål gifna anslag. Må en sådan pröfning förekomma i decharge-betänkandet, i pressen eller under någon annan form; men måtte icke Riksdagen på detta sätt maskera en kritik, som efter min uppfattning är högst olämplig.

Det är emellertid illa att denna specifikation å Hufvudtitlarne ännu bibehålles; men jag hoppas att Representationen snart blir nog stark för att förekomma att man binder Regeringen i afseende på disposition af löner, så att en vaktmästarelön kan bestämmas till 50 R:dr mer eller mindre o. s. v., och att besparingarne få användas till vissa andra ändamål inom bestämda gränser. Det är således högst olämpligt att fortgå på denna bana, genom att inskränka departementschefens rätt att förtoga öfver de medel, som stå till hans förfogande, och aldra minst borttaga anslag under Hufvudtiteln så obetydligt som 15,000 R:dr; jag säger obetydligt då departementschefen har upplyst att det rör så omfattande ändamål.

Jag förenar mig med dem, som anhålla att den anmärkning som här blifvit gjord icke måtte vinna något afseende.

Herr Björck: Den anmärkningen, att ingen af Stats-Utskottets ledamöter funnit sig befogad att försvara dess åtgörande i denna punkt, beror så till vida på ett misstag, som jag åtminstone för min del redan förr än den värde anmärkaren yttrade sig, begärt ordet för detta ändamål.

Hvad förut beträffar frågan om de 20,000 R:dr som äro anvisade för lärda verks utgifvande, så har visserligen den värde talaren, hvilken egentligen vände sig emot detta anslag, numera gifvit sitt yttrande en annan form; dock torde man kunna anse, att hans första påstående i sak kvarstår oförändradt. Jag vill då säga, att Utskottet i denna fråga endast hållit sig till grundlagens stadgande, att granska, utreda och uppgifva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå hvad till tyllande af dess behof erfordras m. m.; — Utskottet har, efter noggrann pröfning af de särskilda behofven, icke funnit skäl att föreslå någon förändring i förut gällande belopp af de i denna punkt nämnda *öfriga* anslag under Åttonde Hufvudtiteln.

Hvad särskildt beträffar det påståendet, att våra vetenskapsmän nu för tiden icke skriva så många vetenskapliga arbeten, som förr, så tror jag att, om äfven detta påstående i sig icke är alldeles origtigt, hvad beträffar de äldre vetenskapsmännen, så torde dock den vetenskapliga författareverksamheten icke hafva *upphört*, ty vi hafva på sednare tiden sett ganska många yngre vetenskapsmän utgifva förtjenstfulla arbeten; och om nu äfven de äldre vetenskapsmännen icke vidare skapa något nytt, så gå vi dock genom de yngre en ljusare och bättre framtid till mötes. Sålunda

är ifrågavarande anslag af 20,000 R:dr för lärda verks utgifvande fortfarande lika väl behöfligt som förr, och ingalunda högre än omständigheterna och behoven för närvarande fordra.

Hvad beträffar påståendet att de 15,000 Riksdalerna, som äro afsedda för oförutsedda utgifter, icke användas på ett tillfredsställande sätt, så har en af de ärade talarne ansett undersökningen derom böra tillhöra Konstitutions-Utskottet; men det synes mig som Stats-Utskottet just är det rätta Utskott, som bör granska det sätt, hvarpå dessa medel blifvit använda, såvidt det kan vara anledning antingen till att göra ytterligare besparingar, der sådana finnas nödiga, eller till att föreslå en annan användning af redan befintliga besparade medel, der misshushållning förut kan anses hafva egt rum. Jag vet icke huru sådana saker blifvit behandlade inom öfriga afdelningar af Utskottet, men inom den afdelning, jag tillhör, hafva vi gått ganska noggrannt tillväga; och jag vill förmoda, att så skett äfven inom de andra. Alltnog, vi hafva icke funnit skäl tillstyrka någon förändring uti Regeringens fria disposition öfver dessa medel, och jag tror det icke heller öfverensstämma med det konstitutionela styrelsesättets anda, att i dylika fall vilja klafbinda Regeringen; kunna icke oförutsedda förhållanden ofta inträffa, som tvinga Regeringen till en eller annan utgift, hvilken icke kunnat på förhand beräknas? och är detta nu en summa som vi för dylika fall kunna eller böra neka? Jag tror för min del, att, om man icke låter Regeringen få tillräckliga medel till sin fria disposition i fråga om dessa och dylika angelägenheter, så äfventyrar man mera för mindre.

Om jag således också icke skulle hafva något så särdeles emot en återremiss, så tror jag den dock vara föga behöflig i fråga om dessa båda summor, hvilka anmärkningen särskildt gäller; utan tror jag för min del att vi med godt samvete kunna lemna bifall till Utskottets Utlåtande i denna punkt, och vill jag derföre yrka proposition i sådan syftning.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag hade hoppas — men en sorglig erfarenhet under den sista veckan vittnar om motsatsen — att diskussionen här kunde föras utan personliga tillmälen. En ärad talare har likväl trott sig kunna med fördel fortgå på denna bana; att jag icke följer honom, det ålägger mig aktningen för denna Kammare och för mig sjelf. Min ärade granne har äfven uti mitt yttrande trott sig finna vittnesbörd om ett och annat som jag icke behöfver upprepa. Hans yttrande vittnar att vår uppfattning icke är densamma i nu föreliggande fråga; och jag tror det är alldeles öfverflödigt att, då ett anslag skall beviljas, komma fram med alla möjliga farhågor och ännu mindre beskyllningar att de behof som skola fyllas med detta anslag skola helt och hållet förbises eller underskattas. Man kan ju vara intagen af värme för fosterlandets försvar och ändå tycka att gevärstillverkningen går långsamt. Så äfven här. Man kan hysa kärlek för vetenskapen, men likväl anse att de anslag, som blifvit beviljade till vetenskapliga ändamål, icke blifvit väl använda. Sådan är min uppfattning.

Den synes emellertid icke delas af Kammaren, hvarföre jag ingalunda vill drifva till votering frågan om återremiss. Men jag vill till protokol-

let hafva nedlagt min åsigt att vederbörlig sparsamhet i förevarande hänseende icke blifvit iakttagen.

Man har hänvisat mig till att afvakta decharge-betänkandet; detta har förekommit inom Konstitutions-Utskottet, och man hänvisades då till Statsrevisorerna. Det upplystes emellertid att den tidrymd, som är föremål för Statsrevisorernas granskning omfattar just den tidrymd af Statsråds-protokollen som blifvit Konstitutions-Utskottet lemnade. Då sades emellertid att man skulle afvakta Åttonde Hufvudtitelns föredragning i Kammaren. Detta har jag nu gjort; men äfven detta synes man icke gilla. Och under sådana förhållanden vet jag verkligen icke när man skall framställa sina anmärkningar. Och jag ber slutligen de värde Herrar, som synas alltför lifligt berörda då man mot någon Regeringens ledamot gör en anmärkning, att icke låta detta framkalla passioner, som jag är ledsen att redan hafva uppväckt.

Jag anhåller fortfarande om återremiss af den föredragna punkten.

Herr Rosenberg: Sedan man började behandlingen af denna punkt har man kommit in på en helt annan sak än den man började med. Så vidt jag kunde följa med, rörde sig då diskussionen om användande af medel för elementarläroverken och folkskolorna; och med särdeles nöje afhörde jag densamma, ty likasom en af representanterne från Skaraborgs län är jag öfvertygad att denna fördelning icke är med billighet och rättvisa öfverensstämmande; ty der man gjort mycket för skolväsendet har man fått litet eller intet understöd, och der man gjort intet har man fått mycket. Men, som sagdt, jag hörde med nöje på, då jag trodde — och skulle till och med gerna sett — att punkten återremitterades, så vidt man kunde hoppas något af en återremiss, hvarpå jag dock tviflar.

Men diskussionen har nu förflyttats in på ett annat gebiet. Det har nemligen satts i fråga om vi till resestipendier och lärda verks utgifvande skulle offra 20,000 R:dr om året. Härå är visserligen icke direkt yrkadt atslag men återremiss; och hvarför? jo, för att se om Sverige bör göra en sådan uppoffring. I en sådan återremiss kan jag icke förena mig. Vi Svenskar äro ett fattigt folk, men vilja gerna anses som ett bildadt folk. Vid de många kulturfrågor vi förehaft till behandling, har jag för min del sträfvat efter att finnas i deras leder, som sträfvat att visa sig som civilisationens befrämjare, och att vi afsätta 20,000 R:dr för understöd i sådan rigtning tror jag är så välbetänkt att jag icke kan med min röst neka dertill. Tvärtom förundrar det mig att en representant på Stockholmsbanken nu velat sätta detta i fråga. Jag hvarken vill eller kan pröfva om våra vetenskapliga studier stå på sämre punkt nu än förr; men jag tror, att det minsta offer vi kunna göra är dessa 20,000 R:dr till uppmuntran för dem, som lägga sig på vetenskapliga studier; och hvilkas arbete icke alltid bär den pekuniära vinst, som kan hålla författaren skadelös, just därför att den allmänna fattigdomen är för stor.

Vill man emellertid återremittera punkten för att inbespara dessa 20,000 R:dr, så kan jag åtminstone icke med min röst dertill bidra. Låtom oss spara när vi kunna, men icke då det gäller ett ämne sådant som det nu förevarande.

Herr *Medin* instämde i detta anförande.

Herr Hedlund: Jag hade trott att anförande af urskuldande omständigheter icke skulle betraktas såsom personligt anfall, äfven om urskuldandet icke varit fritt från den satir, som legat i kontrasten mellan vetenskapen och de afsedde talarne.

Öfverläggningen förklarades slutad. Under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, dels bifall till samma hemställan i öfrigt, men med återförvisande till Utskottet särskildt af frågan om det reservationsanslag, som å den vid Utlåtandet fogade tabell litt. A (sid. 55) finnes upptaget såsom anvisadt till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Derefter framställdes proposition å det förra af dessa yrkanden; och som härtill svarades öfvervägande ja, hade Kammaren alltså utan förändring bifallit hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Punkterna 26—29.

Biföllos.

Punkten 30.

Kammaren biföll allt hvad Utskottet under tre särskilda moment i denna punkt hemställt.

Punkten 31.

Ordet begärdes af

Herr Kinmanson: Offentliga föreläsningar i ämnen, som tillhöra allmän bildning, hafva under loppet af fem år hållits i hufvudstaden på grund af anslag, anvisade af Riksdagarne. Förliden riksdag gjorde Kongl. Maj:t framställning derom att medel måtte i stället anvisas till upprättande af en akademi för statsvetenskaperna och häfdaforskningen, hvilken akademi borde ombesörja offentliga föreläsningar, men detta förslag vann icke Riksdagens bifall. Nu har Kongl. Maj:t äskat, att förut beviljade anslag måtte fortfarande utgå för bestridande af föreläsningar i hufvudstaden företrädesvis uti ämnen, tillhörande området af statsvetenskaperna och häfdaforskningen. En motion är derjemte af mig väckt derom att enahanda anslag må lemnas för likartadt ändamål, men i den vidsträcktare omfattning som derät hittills gifvits, eller för föreläsningar i ämnen, som företrädesvis tillhöra allmän bildning. Denna fråga är visserligen icke, såsom Stats-Utskottet antager, af kommunal utan af national beskaffenhet. Den utgår från alldeles samma önskan, som den, hvilken ofta vid riksdagarne uttalat sig angående förläggande uti hufvudstaden af ett universitet eller annan högre bildningsanstalt. Denna önskan har nu, under formen af populära föreläsningar, endast uppträdt uti en vida enklare bild. Om än ett lands sträfvande bör vara rigtadt derhän, att dess styrka och dess intelligenta krafter må blifva i möjligaste mån öfverallt lika fördelade, så måste dock i hvarje land dess hufvudstad ega härutinnan en mera framstående betydelse och framkalla särskilda åtgärder. Det är obestridligt.

att den anda, som inom hufvudstaden är rådande, god eller dålig, skall till ej ringa del äfven annorstädes uppenbara fördelaktiga eller menliga verkningar. Man kan derföre icke nog högt uppskatta vigten deraf att för en hufvudstad med dess till lefnadsförhållanden och odlingsgrader mycket skiftande befolkning förefinnas tillfällen att fritt inhemta hvad som bidrager till upplysning och förädlade tänkesätt. Och särdeles för vårt land måste det vara af största betydelse att i sin hufvudstad finna allmänt utspridd den medborgerliga odling, som skall utgöra det starkaste stödet för vår nya statsförfattning.

Jag behöfver väl icke vederlägga Utskottets invändning att ifrågavarande vetenskapliga föreläsningar skulle kunna föranstaltas emot uppbärande af inträdesafgifter. De skulle alldeles förtela sitt ändamål, om de ej vore till äfven för de minst bemedlade; det är just det fria och det allmänna deri, som gifver åt dem deras egentliga betydelse. Det är dessa föreläsningars tillgänglighet för alla utan afseende å yrke eller vilkor och utan annat mål än odlingens eget, det är den omedelbara gemenskapen dervid emellan befolkningen och vetenskapsmannen, som på ett enkelt och populärt språk föredrager sin vetenskaps sanningar, det är allt detta som förlänar så stort och högt värde åt de anstalter, hvilka hafva dylika föreläsningar till sitt ändamål. Och må man noga uppmärksamma det förhållande, att hvarje land, med hvilket vårt skulle önska att jemföra sig, skall finnas hafva i sin hufvudstad, om ock under olika former, beredt tillfällen att fritt åhöra vetenskapliga föredrag.

Den fråga, som nu bör af Kammaren pröfvas, afser endast att hvad som i detta hänseende redan tillgodokommit vårt lands hufvudstad måtte få fortfara; den innefattar blott att sådana föreläsningar, som på grund af Representationens eget beslut der hållits under sednare åren, icke må upphöra utan fortgå äfven under nästa år med enahanda gagnande anordning som hittills. Denna min framställning nödgas jag dock inskränka till beviljande af det belopp, hvartill den förut medgifna summan blifvit af Första Kammaren nedsatt, eller 5,000 R:dr. Om än detta belopp är ringa, skall dock beviljandet deraf innefatta ett erkännande, som endast af Representationen kan gifvas, och som derigenom skall blifva ett stöd för vidare bemödanden till det nationela syftmålet vinnande.

Jag anhåller derföre, att denna Kammarer må bevilja icke åt Stockholms kommun utan åt hufvudstaden det anslag, som af Med-Kammaren redan lemnats, och att Kammarer sälunda, med afslag å Utskottets hemställan, måtte, för hållande uti Stockholm af offentliga föredrag i sådana ämnen, som företrädesvis tillhöra allmän bildning, ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett belopp af 5,000 R:dr.

Herr Hierta: Jag har ej kunnat dela den af Stats-Utskottets pluralitet hyllade åsigt, att ifrågavarande angelägenhet företrädesvis är af kommunal beskaffenhet. Inför denna Kammarers upplyste ledamöter torde jag emellertid ej behöfva lemna någon definition på hvad med en angelägenhet af kommunal beskaffenhet rätteligen bör förstås.

Ändamålet med och nyttan af dessa offentliga föreläsningar är ej egentligen att mana till positivt vetenskapliga studier, utan fastmer att utveckla smaken för bildning i allmänhet, hvilken smak derefter utstrålar

kring hela landet. Det är samma tanke, som ligger till grund för önskan om åstadkommandet af dessa föreläsningar och för önskan om ett universitets upprättande här i hufvudstaden. Om vi se på vårt grannrike Danmark, der ett universitet är förlagdt i landets centralpunkt, så tror jag att vi skola vara ense derom, att det är denna omständighet, som man har att tacka för den högre lyftning, hvilken är rådande i den allmänna bildningen inom landet, och att denna omständighet är nästan ensam orsaken till det i sanning vackra förhållandet, att överallt blifvit med stora uppoffringar inrättade dessa bildningsanstalter, som man kallar bondehögskolor.

Tager man detta i betraktande, så tror jag man skall finna, att denna angelägenhet icke är af endast kommunal beskaffenhet, utan väsendtligen berör hela nationens andliga lif.

Jag anser mig äfven böra nämna några ord i anledning af Utskottets yttrande, att det föreställt sig "att genom stadgande af en måttlig inträdesafgift dylika föredrag kunna föranstaltas utan någon nämnvärd uppoffring från kommunens sida." Detta är visserligen ganska sannt, och erfarenheten har äfven visat, att föreläsningar, som här hållits mot en viss afgift, varit ganska mycket besökta. Men jag tror, att hvar och en, som öfvervarit de nu ifrågavarande fria föreläsningarne, med tillfredsställelse sett dem besökta af en annan publik, som ej skulle kunnat bekosta sig en inträdesafgift, men hvilken konsekvent följt med föredragen.

Jag tror mig ej behöfva vara vidlyftigare, särdeles sedan motionären nu förklarar sig för ändamålet yrka ett anslag af endast 5,000 R:dr, och jag inskränker mig därför till att instämma i detta motionärens yrkande.

Herr Hörnfeldt: Inom Utskottet hyste man ej ringaste tvivel om nyttan af ifrågavarande föreläsningar, men då det på andra ställen visat sig ej möta hinder att åstadkomma medel till sådana föreläsningar genom inträdesafgifter, ansåg man detta äfven böra kunna gå för sig här, utan att Staten behöfde bidraga till kostnaderna för föreläsningarnes hållande.

Man har här påstått, att stadgandet af en inträdesafgift skulle minska intresset för föreläsningarne. Jag tror det icke, och skulle intresset därför icke vara större, än att det icke vill underkasta sig en måttlig afgift, så är det ej mycket bevändt med detta intresse.

Jag tror mig ej behöfva vara vidlyftigare, och inskränker mig därför att yrka bifall till Utskottets förslag.

Häri instämde Herrar *Fredricson* och *Peter Andersson*.

Herr Medin: Jag har med nöje hört de två första talarnes föredrag i denna fråga, men kan dock ej frångå min öfvertygelse att Utskottet väl utredt saken. Nyligen hafva vi till en bildningsanstalt i hufvudstaden fått betala 75,000 R:dr; skola vi nu anslå 5,000 R:dr till ett annat ändamål, som egentligen endast är af intresse för Stockholm? Männe ej våra andra stora städer såsom Göteborg, Malmö, Gefle och Norrköping då också kunna väcka anspråk på anslag för enahanda ändamål och äfven

böra få dessa anspråk tillfredsställda? Jag får på det högsta förorda bifall till Utskottets förslag.

I detta anförande instämde Herr *Åke Andersson*.

Herr Friherre Fock: Efter de två första talarnes anföranden skulle jag kunna inskränka mig till att med dem instämma; men med afseende å den betydelse ur principiell synpunkt, som frågan enligt min åsigt har, anser jag mig dock böra tillägga några ord.

Det välgörande inflytande, som allmänna och fria föreläsningar i vetenskapliga ämnen utöfva, har icke af Utskottet blifvit bestridt; de verka bildande och förädlande samt utgöra derigenom i sin mån en väl behöflig motvigt mot den flärd och ytlighet, som så lätt intränga i stort samhälle, sträfvande att göra sig gällande i sederna, i den allmänna andan och i umgängestonen.

Men om man ock ej bestrider denna sanning, så bestrider man deremot billigheten deraf att landet i sin helhet härför skall vidkännas någon uppoffring, utan att frågan är af uteslutande kommunal natur, och det är denna åsigt, som jag icke kan dela. Jag tror, att om landet med rätta har anspråk derpå att hufvudstaden icke skall glömma sin egenskap af hufvudstad, så kan ock hufvudstaden göra anspråk derpå att icke landet skall glömma det. Jag tror, att för landet i sin helhet kan det icke vara likgiltigt hvilken allmänanda, ja hvilken umgängeston, som inom hufvudstaden är förherrskande; och detta,

derföre att hufvudstaden är sätet för Regeringen och Representationen samt i sig innesluter de centrala embetsverken. En der rådande mindre god anda kan icke undgå att verka menligt i dessa rigtningar uppåt;

derföre att en stor mängd af landets barn årligen strömma till hufvudstaden för att der skaffa sig kunskaper, bildning och erfarenhet, och de kunna ej undgå att taga intryck af den umgängeston, af den anda i vetenskapligt och sedligt hänseende, som der omgifver dem. Ja, jag vänder mig särskildt till representanterne från den provins, som genom den stora rol den spelat i vår historia är oss kärare än någon annan, med den frågan, om det för dem kan vara likgiltigt hurudant tillståndet i nu ifrågavarande hänseende är inom det samhälle, till hvilket denna provins årligen sänder flera hundra af sina söner och döttrar, för att der söka arbete?

derföre att bildningen, sedligheten, ja karakteren af umgängeslivet inom hufvudstaden, säge hvad man vill, utöfva ett utomordentligt stort inflytande inom hela landet; de gå ut i alla rigtningar likasom myntet, och likasom detta bibehålla de den prägel de i hufvudstaden erhållit. Kan det då för landet i sin helhet vara likgiltigt hurudan denna prägel är?

Man tyckes befara att om nu ifrågavarande anslag beviljas, så skola äfven andra städer komma med liknande anspråk. Nåväl, om de till stöd för dessa anspråk kunna anföra lika giltiga skäl som landets hufvudstad, så ser jag ej något ondt uti att de äfven tillfredsställas.

Men, säger man, betäck kostnaderna genom att taga lämpliga inträdesafgifter af åhörarne. Ja, den utvägen kan man nog hitta på utan någon erinran från Riksdagen. Denna anordning har dock enligt mitt förmenande tvänne olägenheter; den ena, att utestänga den medellöse, hvilken ofta är den, som drager mesta nyttan af föreläsningarne, till hvilka, enligt min tanke, inträdet bör vara lika fritt som till Guds hus. Jag har sjelf hållit dylika föreläsningar för hufvudstadens arbetande befolkning och det har varit med förtjusning jag sett det brinnande intresse, hvarmed dessa mina åhörare emottagit den meddelade undervisningen — äfven då detta meddelande skett med svaga krafter; men samnerligen, mine Herrar, blott ett fåtal bland dessa åhörare skulle varit i tillfälle att betala inträdesafgiften. Den andra olägenheten af dylika afgifter är att det med sådana äro ovisst huruvida de bästa föreläsningarne skulle komma att gifva de bästa inkomsterna. Vi hafva under en föregående öfverläggning hört talas om kassapjeser på theatern; kanske skulle vi äfven kunna få höra talas om kassaföreläsningar; och Gud bevar oss för dylika!

Kammaren har nyss förut beviljat statsanslag till Kongl. theatern och Nationalmuseum samt derigenom medgifvit dessa bildningsanstalters rätt att af hela Staten understödjas; jag kan ej anse det vara konsekvent att samma Kammare nu skulle vägra understöd till de ifrågavarande föreläsningarne, hvilkas bildande egenskap lika litet lära kunna underkännas.

Många af Eder, mine Herrar, voro i tillfälle att bevittna den hänförelse, som inom hufvudstaden såväl som inom hela landet väcktes genom antagandet af vår nu gällande Riksdags-ordning. Fråga uppstod att genom festligheter och illumination gifva sin fosterländska glädje tillkänna; men man afstod derifrån, man ville på ett varaktigare sätt fira den löftesrika tilldragelsen, och så öppnades inom hufvudstaden en subskription till en fond för åstadkommande af fria föreläsningar företrädesvis i sådana ämnen, hvilkas allmänna spridning vore af största vikt för det nya samhällsskicket lyckliga utveckling. Man följde härvid en vacker plägsed i åtskilliga landsorter, der vid ett älskadt barns födelse ett träd planteras; dessa träd vårdas sedan omsorgsfullt af den uppväxande syskonringen; — och jag kan svårligen tro, att den Svenska Nationalrepresentationen skulle vilja undandraga den sålunda till ett minne af dess framträdande odlade svaga plantan det skydd och det omhuldande, som med det nu ifrågavarande jämförelsevis ringa anslaget afses!

Herr Statsrådet Carlson: Jag tror mig både kunna och böra säga, att de offentliga föredrag, som hittills blifvit hållna här i Stockholm, på den allmänna bildningen utöfvat en välgörande inverkan, — välgörande genom den beröring emellan vetenskapen och det allmänna lifvet, som dessa föredrag medfört.

Man har här sagt, att Stockholm blott är en särskild stad, en stad ibland städerna, och därför borde den sjelf bekosta dessa föredrag. Men man bör erinra sig, att den fördel, som derigenom vinnes, ej är af materiell beskaffenhet, att den ej afkastar något, utan att den är af andlig art och icke kan stängas inom gränssorna af den lokal, der föredragen hållas och det förefaller mig derjemte, att man borde göra afseende derpå, att Stockholm är landets hufvudstad, och att, då hon derigenom får vid-

kännas olägenheter, hon äfven bör till någon viss grad åtnjuta motsvarande förmåner.

Efter min tanke är det visserligen obestriddligt att, om föredragen inskränktes till de ämnen Kongl. Maj:t i sin Proposition föreslagit, så skulle ändamålet både säkrare vinnas och bestämdare blifva ett Statens ändamål, emedan det företrädesvis är af mera vigt, att i hufvudstaden, såsom medelpunkten för landets medborgerliga lit, föredrag hållas i de politiska vetenskaperna; men som frågan nu står och då dessa vetenskaper äfven ingå bland de ämnen, motionären i sitt förslag afsett, samt då än vidare det belopp, som möjligen kan komma i fråga att till ändamålet anslås, nu mera sjunkit derhän att det icke kan anses annat än såsom ett bidrag till en på den allmänna bildningen inverkan anstalt, synes det mig mest önskvärdt, att denna Kamnare biträdde Första Kammarens beslut.

Herr Siljeström:

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Det är verkligen ganska svårt att nu framträda, då man räkar vara af annan åsigt, än den, som af de fleste talare här blifvit proklamerad, och då man derigenom löper fara att anses vara fiendtligt stämd mot all bildning. Detta kan dock icke rättvisligen läggas mig till last, ty jag har alltid så vidt jag kunnat sökt befrämja dess intressen. Man har nu lagt landsortens representanter på hjertat att visa sig välvilligt stämda mot bildningens spridande genom att bevilja det nu begärda anslaget, och jag tror att landets representanter icke visat sig likgiltiga för ett dylikt vädjande till dess kärlek för upplysning och förädling. Skåda vi ikring oss här i hufvudstaden finna vi en mängd särskilda akademier, Teknologiska institutet, Slöjdskolan, Sundhetskollégium, Carolinska institutet med flera lärda institutioner, till hvilka alla Staten redan lemnat och fortfarande lemnar understöd. Här finnas vetenskapsmän och professorer i alla vetandets grenar, som jag anser öfverflödigt att uppräknat, men hvilket bevisar att landets Representation ingalunda förbisett hufvudstadens behof af vetenskapliga institutioner utan tvärtom, så mycket möjligt varit, bidragit till aflönande af de män, som här föra vetenskapens talan till den stora befolkningens nytta och undervisning. Äfven denna vinter hafva vi sett, hurusom föreläsningar här blifvit hållna, utan att Staten derför behöft gifva några anslag. Om dessa föreläsningar, såsom den siste talaren påstod, äro så upphöjda öfver allt hvad som här förut finnes i vetenskaplig väg, tror jag nog att de gå fram utan att behöfva något understöd, vare sig af 5,000 eller 10,000 R:dr. En talare, som särdeles ifrigt talat för nu ifrågavarande anslag, yrkade dock återremiss å den punkt, deruti anslag för utgifvande af lärda verk inbegripes; men jag undrar verkligen hvilketdera anslaget åstadkommer största nyttan, antingen det sistnämnda å 20,000 R:dr, eller det nu omtvistade å några få tusen riksdaler till föreläsningars hållande här i hufvudstaden. En annan talare har med värma påminnt om de glädjebetygelser, som i hufvudstaden följde på genomförandet af representationsreformen, och den fond, som då samlades för att bilda ett varaktigt minne af denna stora händelse. Jag medgifver att dessa glädjebetygelser voro lika allmänna som varma och berättigade, men jag tror att i fall de icke

till en stor del gått upp i eldar, lågor och rök, och icke fullt så mycket som nu var händelsen bestått i bålar och skålar, så skulle de lemnat ännu varaktigare minne efter sig; de skulle hafva kunnat bereda efterkommande ännu mer gagn än som skett, de skulle då nog hafva räckt till bildande af en fond för hållande af dessa föreläsningar, en fond stor nog att bestrida alla härmed förenade kostnader, utan att Staten dermed bort belastas. Vidare har man här yttrat att verkningarne af dessa föreläsningar skulle stråla ut öfver hela landet, som sålunda äfven skulle hafva nytta deraf, och således icke hufvudstaden allena deraf skörda fördelarne. Det är nog sannt att bildningen alltid, ehvar den än meddelas, medförer stora och ovärderliga fördelar, men jag lemnar derhän huruvida landsbyggdens innevånare kunna påräkna någon direkt fördel af de tillfällen till inhemtande af kunskaper, som medelst dessa föreläsningar äro afsedda. Slutligen har man påpekat hurusom hufvudstaden vore en fattig stad, hvilken således icke skulle kunna uträtta detsamma i denna väg, som vi sett utföras i andra städer, men jag tror att här finnes stor förmögenhet, visserligen blandad med mycken uselhet och elände, men på det hela taget torde väl ändock välmågan här vara större och jemnare fördelad än på många andra ställen i vårt land, åtminstone fullt ut så stor, att den bör kunna bestå hufvudstadens innevånare hvad dem tarfvas uti nu ifrågasatta hänseende.

Meningen med detta mitt uppträdande har varit att fritaga representerne från landsorten från beskyllningen att vara fiendtligt stämde mot bildningen och dess intresser därför att de icke alla kunna rösta för det nu ifrågasatta anslaget, och får jag slutligen tillkännagifva det jag för min del yrkar bifall till ifrågasvarande punkt af Utlåtandet.

Herr *Sandstedt* instämde häri.

Herr *Gumælius*: Det kan icke annat än förefalla hvar och en, som närmare betraktar de menliga tingen och deras förhållanden, ganska besynnerligt att finna huru rörlig och föränderlig opinionen kan vara, och huru den vexlar, tid efter annan, i otaliga olika skiftningar. Jag minnes mycket väl hurusom, när fråga vid 1862—1863 årens riksdag först väcktes derom, att med anslag från Statens sida åstadkomma offentliga vetenskapliga föredrag här i Stockholm, denna fråga då vann allmänt, ja snart sagdt enhälligt bifall, och huru mycket man då väntade sig af dessa föredrag. Men hvadan kommer då att man nu hör så mycket motstånd mot just samma sak, har man tröttnat vid dessa föreläsningar, eller hafva andra åsikter uppstått om nyttan och behofvet af desamma? Jag vill icke inlåta mig i någon sådan framställning om bildningens nödvändighet i allmänhet, som här tagit åtskillige talares förmåga i anspråk, då jag tror att det motstånd, som mött beviljandet af ifrågasvarande anslag, icke är rigtadt mot bildningen själf, ty om vi vilja förstå hvarandra rätt, så är jag öfvertygad derom att ingen bland oss vill förneka nödvändigheten deraf, utan att vi alla anse såsom en helig nationel pligt att så mycket möjligt är bidraga till dess spridande inom vårt land, och vi kunna hysa en rättmätig och berättigad stolthet deröfver, att vara fullt jemförlige med

de

de mest bildade nationer i världen, när man tager i betraktande våra tillgångar och dem, som stå dessa folk till buds. Jag tror alltså vi kunna lemna å sido allt detta och rigta våra blickar på hufvudfrågan, som här föreligger.

Hvad jag således önskar få fästa uppmärksamheten på, det är att hufvudfrågan här gäller, att fortfarande få i hufvudstaden hållna dessa populära föreläsningar, hvarigenom vetenskapens resultat kunna fattas af den massa medborgare, hvilka omständigheterna förnekat den förmånen och lyckan att erhålla någon annan undervisning än den samhällets arbetande klasser kunna i allmänhet förskaffa sig; genom dessa föreläsningar, genom dylika fria föredrag kan vetenskapens ljus spridas åt alla håll och stråla ut i alla riktningar, icke allenast inom hufvudstaden utan äfven till landsorterna. Då vi nu haft tillfälle förmärka att det egentligen och förnämligast är landsortens representanter, som hafva satt sig emot anslaget beviljande, tar jag mig då friheten att här låta höra åtminstone *en* röst, som icke afundas Stockholm den förmån, som härigenom vinnes eller vill lägga hinder i vägen för det upphöjda mål man genom detta anslag vill vinna, och jag gör detta i landsortens eget sannskyldiga intresse. Att Staten bekostar hvad som härtill erfordras är icke mer eller mindre än dess skyldighet, ty Stockholm är centralorten för hela landet; här sammanströmmar en mängd af landets befolkning, härifrån utgå ock till landsorten många, som kunna öfver hela landet sprida sitt härstädes inhemtade vetande, och hvad som därför här göres för bildning och upplysning, det göres till båtnad ej allenast för Stockholm utan för hela riket.

En talare har redan vidrört frågan om den stora betydelse dessa föreläsningar få derigenom att de bevistas af ett stort antal fruntimmer, och jag kan icke annat än på det lifligaste instämma med honom deruti, att det är af yttersta vikt att lemna qvinnan tillfälle till delaktighet af vetandets frukter, och att allt, som i detta hänseende kan göras, är i högsta mätto lönande mödan, ty den åt henne lemnade bildningen, den går in i familjen, den går in i hjertrotten af nationen, och blir den aldrig utsinande källan till frambringande af verkligt god uppfostran af kommande generationer. Och är det då icke bättre att qvinnorna genom afhörande af dessa populära föreläsningar erhålla näring, sund och god näring, för sin själ, än att de skola gripa till dessa gamla mer eller mindre skadliga romaner, hvaraf deras själaspis till större delen består?

Jag vill icke ingå i alla de frågor, som närmare beröra det nu föredragna ämnet, men jag ber att få fästa uppmärksamheten vid ett förhållande, hvilket, enligt min åsigt, blifvit alltför litet uppmärksamadt vid handläggningen af detta ärende. Man har nemligen rättvisligen och varmt framhållit fördelen af dessa föreläsningar för dem, som emottaga undervisningen, men man synes alldeles hafva förglömt att förmånen deraf äfven sträcker sig till dem som meddela denna undervisning, hvilka derigenom inhemta den viktiga förmågan att popularisera vetenskapen. Det är nemligen af ganska stor vikt att unge lärde få tillfälle att meddela sig med den stora allmänheten, att för den bildningssökande mängden göra vetenskapens resultat njutbara och lefvande, och dessa tillfällen äro af så högt värde, att den lilla uppoffring här är i fråga icke på långt när

kan uppväga desamma. När så är förhållandet, så bör man icke sätta sig emot beviljandet af det begärda anslaget och nedsätta det till hälften eller 5,000 R:dr, ty för att popularisera undervisningen bör Staten göra allt hvad göras kan. Då emellertid nu icke högre yrkande än det jag nyss nämnde blifvit framställt, och för att ej låta fara principen af populära föreläsningars hållande, utan för att fortfarande erkänna denna principens giltighet, förenar jag mig med dem, som yrka att Kammaren måtte för detta ändamål bevilja ett anslag af 5,000 R:dr R:mt.

Herr Johan Olsson: Man har sagt att den bildning, som i dessa föredrag meddelas, äfven skulle komma landsorten till godo, och det kan väl vara möjligt att så sker, men för hvarje dylikt ändamål begäres nu anslag, det ena efter det andra, hvilka landsorten till största delen få anskaffa; och då jag för min del icke kan begripa hvar alla dessa medel skola tagas, nödgas jag tillstyrka bifall till Utskottets hemställan uti förevarande punkt.

Herr Jonas Jonasson från Calmar län: Då jag hör att Kammarrens Herrar ledamöter redan börja förlora tålmodet och önska slut på diskussionen vill jag endast i största korthet tillkännagifva det jag förenar mig med dem, som yrkat bifall till Utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Herr Bergström: Enligt 56 § Riksdags-ordningen kunna motioner i ämnen, som tillhöra Ständigt Utskotts behandling, icke till afgörande i Kammarer företagas, innan Utskott deröfver afgifvit yttrande. Ehuru nu Herr Kinmansons motion blifvit till Stats-Utskottets, således till Ständigt Utskotts, behandling öfverlemnad och ehuru Utskottet uti reciten till förevarande punkt omförmält samma motion, har Utskottet likväl icke deröfver afgifvit yttrande. Anmärkta underlåtenhet skulle grundlagsenligt föranleda en återremiss af motionen till Stats-Utskottet; och då oftanämnda motion står i snart sagdt oskiljaktigt sammanhang med Kongl. Maj:ts i förevarande punkt behandlade nådiga Proposition, torde rätteligen hela frågan om anslag till offentliga föreläsningar i hufvudstaden böra till Utskottet återförvisas. Men då öfverläggningen redan gått djupt in i sjelfva saken, anser jag mig icke böra framställa yrkande om återremiss, utan har jag med min anmärkning endast åsyftat att på förhållandet fästa Kammarrens uppmärksamhet, öfverlemnande åt Kammararen att å anmärkningen göra det afseende, den kan anses förtjena.

Herr Björck: Det kan ej nekas att, på sätt den siste värde talar anmärkt, i Betänkandet förefinnes ett fel, som dock egentligen endast är ett skriffer. Herr Kinmansons motion är nemligen deri omnämnd och äfven af Utskottet behandlad, ehuru den synes bortglömd i Utskottets slutliga hemställan. Herr Kinmansons motion går dock längre än Kongl. Maj:ts Proposition, och då Utskottet ej velat det mindre, följer väl deraf äfven, att detsamma ej velat det större. Jag tror därför, att det af Herr Bergström antydda förhållandet icke bör verka till hinder för pröfning af Herr Kinmansons motion.

Hvad nu sjelfva saken beträffar, så får jag bekänna, att då frågan om detta anslag första gången förevar, jag deri trodde mig finna en utgångspunkt till ett af mig länge eftersträfvadt mål. Jag har nemligen ansett nödvändigt att ett universitet inrättas i hufvudstaden. Herr Siljeström har nu så väl utvecklat vigten af att höja våra embetsmäns bildning och den ställning desse intaga till landets civilisation i allmänhet, att jag tror ingen kan göra det bättre. Men för att härvidlag vinna något verkligt resultat tror jag att det ovilkorligen fordras att ett universitet bildas här i Stockholm.

Då nu detta anslag först ifrågakom, föreställde man sig att intresset för ett universitet i hufvudstaden derigenom skulle väckas först i Stockholm och sedermera i landsorten. Jag kan ej bedöma, om man möjligen fästat alltför stora förhoppningar vid dessa föredrag, men jag tror ej att man bör uppgifva tanken på att här inrätta ett universitet. En fond finnes redan hårtill samlad, hvilken möjligen skulle kunna användas såsom en grundplåt.

Här har blifvit åtskilligt yttradt om städernas ställning till landets bildning, och jag vill tillägga, att de väl må anses såsom centralpunkter hvar och en för sin ort i detta hänseende. Söka de ej motsvara denna sin bestämmelse, så äro de ej ett verkligt uttryck af ortens politiska mening och kultur. En stark och kraftig samhällsanda i en stad är alltid bevis på en sund omgivning. Derför är det af stort intresse, att den allmänna andan upprätthålles i våra städer och specielt i hufvudstaden.

Motionären har nu inskränkt sig till att äska ett anslag af endast 5,000 R:dr. Med denna summa vet jag ej hvad man skall kunna uträtta. Jag tror att med ett så litet anslag hela anstalten skall komma att få släpa sig fram och slutligen dö bort. Jag har därför verkligen blifvit mer tveksam, om man nu bör bevilja något anslag dertill eller icke.

Hvad slutligen angår en talares uppgift, att i det fordna Borgare-Ståndet skulle vid något tillfälle blifvit yttradt af en representant från Göteborg, att "Göteborg vore en rik stad", så får jag nämna det jag ej kan påminna mig, att något sådant yttrande fälldes under den tid, jag deltog i Borgare-Ståndets förhandlingar. Men hvad jag deremot väl kommer i håg är, att vid ett tillfälle då det i Borgare-Ståndet var fråga om lönen för en expeditionschef och det dervid framhölls att underordnade tjänstemän i Göteborg hade lika stor lön, som den för en expeditionschef föreslagna, jag sjelf upplyste, att Göteborg var en ganska dyr ort. Skulle emellertid äfven det af en föregående talare omnämnda yttrande blifvit fäldt, så kan jag likväl ej se hvad man deraf kan draga för resultat i denna fråga. Man har här också talat om Göteborgs anspråk, att blifva hufvudstad, men några sådana hafva ej blifvit från Göteborg framställda. Den allmänna andan der har utbildat sig till öfverensstämmelse med ortens sysselsättningar och behof. Den gör icke anspråk att motsvara hvad som af en hufvudstad fordras; dertill kan den ej förbytas och vill det måhända icke heller.

Herr Friherre Gripenstedt: Jag fruktar verkligen för att jag icke har något egentligen nytt att säga efter den utveckling saken redan fått, men vill dock yttra några ord.

I förbigående ville jag då till en början framställa samma anmärkning i formelt hänseende emot Utskottets Utlåtande, som af en föregående talare blifvit gjord, nemligen att Utskottet i sitt tillstyrkande förbigått den motion i ämnet, Herr Kinmansons afgifvit; och kan jag icke taga för god den förklaring, som den siste talaren i detta hänseende afgaf, att då Utskottet afslagit en del, detsamma äfven afslagit det hela. Jag tror tvärtom att enligt all logisk regel man väl kan anses hafva afslagit hvarje del, då man afslagit det hela men visserligen icke, att man afslagit det hela, derföre att man afslagit en del; och det hela i förevarande fall är onekligen Herr Kinmanssons motion, ty den går längre än den Kongl. Propositionen, så att denna sednare kan anses inbegripen i motionen, men icke tvärtom. Jag vill emellertid nu antaga, att Utskottet ansett sig hafva besvarat och afstyrkt Herr Kinmanssons motion; och är det under denna förutsättning jag går att framlägga några skäl för att dermed söka bevisa att det slut, hvartill Utskottet kommit i denna fråga, icke är tillfredsställande.

De skäl Utskottet anfört äro blott tvänne, nemligen att frågan företrädesvis är af kommunal beskaffenhet samt att genom erläggandet af en måttlig inträdesafgift medel böra kunna beredas till dessa föreläsningars hållande. Dessa skäl hafva redan blifvit vederbörligen granskade och tror jag dem svårigen kunna hålla stånd inför en mera omfattande pröfning. Saken hänger väl egentligen derpå om man anser dessa föredrag vara af någon egentlig vikt och om deras förläggande till hufvudstaden bör befria Staten från att något i saken åtgöra. Att ju dessa föreläsningar i sig innefatta ett ej ovigtigt bildningsmedel har icke någon bestridt och lärers väl svårigen kunna förnekas, och vågar jag således antaga att alla derom äro ense. Det gäller då om deras förläggande till hufvudstaden kan frifraga Staten från åtminstone en moralisk skyldighet att dertill något bidra. Jag återkommer då till en punkt, som jag förut, vid behandlingen af en annan fråga, redan vidrört, nemligen om hufvudstadens betydelse för hela landet, och tror jag att denna betydelse icke får lemnas ur sigte. Man bör nemligen besinna att på denna plats koncentrerar sig allt det viktigaste, som utgör elementer för bildning. Icke nog med att der är förlagd Riksstyrelsen och hela den centrala förvaltningen, hvilken dock måste anses absorbera en framstående del af befintliga insigter och erfarenhet, utan hufvudstaden utgör tillika brännpunkten för den litterära verksamheten, ty största delen af pressens alster utgå derifrån till landsorten. Äfvenså äro der samlade alla de förnämsta anstalterna för konst och theater och för sådant, som i mera speciela riktningar bidrager till allmänhetens upplysande och bildande samt till smakens förädling. Äfven en viktig omständighet, som bör beaktas, är att samlifvet i hufvudstaden utöfvar ett ej oväsentligt inflytande på tonen i hela landet, och bör man väl derföre också söka åstadkomma utvägar till detta samlifs förädlande.

Då nu hufvudstadens befolkning känner behof af mera förädlande sysselsättningar på lediga stunder än dem, hvilka för närvarande stå till buds, — och hemtar jag stöd för detta antagande uti det förhållandet att under den tid föreläsningar härstädes hållits, de ständigt varit talrikt besökta, — så anser jag att stort afseende bör fästas derå att tillfällen

till sådana ädlare sysselsättningar icke må saknas. Det synes mig orätt att betrakta den ifrågavarande anstalten såsom en inrättning allenast för hufvudstaden. Jag skulle vilja uppställa frågan så, om icke landets representanter skulle finna det för hela folkets skull vara nyttigt att en sådan undervisnings- och bildningsanstalt, som den föreslagna, hvilken nu icke finnes i riket, icke ens vid våra universitetsstäder, blefve någonstädes inrättad. Och om nu detta ej kan förnekas; om det måste anses gagnande för det allmänna, att tillfälle beredes till fritt åhörande af dylika upplysande föredrag, eller, såsom en föregående talare uttryckte sig, föredrag för vetenskapernas popularisering, då frågar jag: hvar, om icke i Stockholm, böra de förläggas? Finnes väl någon annan punkt, som derpå kan göra anspråk? Det är en följd af Stockholms egenskap att vara hela landets hufvudstad och af dess belägenhet, att denna bildningsanstalt företrädesvis måste komma Stockholm till godo, men frågan förändrar derföre icke natur af att vara en nationel angelägenhet, som jag tror böra af hela nationen med deltagande omfattas.

Det är visserligen sannt att summan i sig själf är obetydlig, och skulle jag för min del helst önskat att motionären vidhållit sitt förslag i fråga om det först begärda beloppet, hvilket ingalunda kunde anses öfverflödigt, men då motionären, troligen af rent praktiska skäl, ansett sig böra nedsätta beloppet till samma summa, som Första Kammaren beviljat, så vill jag, för att icke splittra meningarne, instämma med honom äfven i afseende å anslagets belopp; och tror jag att Kammaren skulle handla värdigt om den, genom denna summas beviljande, visade att den hyste intresse för ett företag, som otvifvelaktigt är förtjent af landets och allmänhetens deltagande.

Herr Hedlund: Den fråga, som här blifvit så vackert och vidlyftigt afhandlad, kan i viss mån reduceras till en fråga om 25 eller 50 öre; eller, med andra ord, om inträdet till dessa föreläsningar bör vara förenad med afgift eller ej. Denna fråga har blifvit mycket ventilerad i den ort, jag tillhör. Man hade haft offentliga föreläsningar både med och utan inträdesafgift, och hade det visat sig att de, som vore förenade med en liten inträdesafgift, varit snarare mera besökta, men icke mindre. Jag vet väl icke huru förhållandet är här i Stockholm, men tror det vara ungefär detsamma. Jag erinrar mig mycket väl att för tjugo år tillbaka, då offentliga föreläsningar första gången här anordnades, voro de förbundna med en inträdesafgift af 1 R:dr, och var de la Croix' salong, hvarest föreläsningarne försiggingo, öfverfylld af åhörare. Flera utmärkta vetenskapsmän läto der höra sig. Sedermera, då de första föreläsningar af enahanda beskaffenhet med dem, hvarom nu är fråga, ordnades i Stockholm, erlades äfven till en början en mindre inträdesafgift och var det förenadt med stor svårighet, i anseende till mängden af åhörare, att vinna inträde, så att det nästan synes som hade man afskaffadt inträdesafgiften just för att undvika olägenheten af den trängsel, som hvarje gång uppstod till följd af den stora åhörarepersonalen. Huruvida samma trängsel vid dessa föreläsningar sedermera, efter det inträdesafgiften afskaffats, egt rum, har jag mig icke bekant. Vill man föreskrifva en mindre inträdesafgift

samt reservera en del fria inträdeskort åt personer, som icke hafva råd förskaffa sig dem mot betalning, så tror jag att man lätt nog skall få in den summa, hvarom nu är fråga. Endast 400 biljetter à 25 öre stycket gör en summa af 100 R:dr och detta bör räcka till föreläsningarfvoden, hvaremot sal och belysning bekostas af samhället. Den yttring af hufvudstadens befolkning i anledning af representationsförslaget lyckliga framgång, hvarom här talats, var ingalunda af den art, som en föregående talare antydt, ty en fond samlades af 60,000 R:dr för att användas för bildande ändamål; och äfven om hufvudstaden derjemte på annat sätt, såsom genom illumination m. m., sökt gifva uttryck åt sin glädje så är detta dock icke något skäl att förebrå hufvudstadens befolkning en sämre anda än andra orters innevånare, helst på många andra ställen tillgick på samma sätt. Såsom en frukt af denna vackra yttring i anledning af representationsförslaget framgång bildades emellertid nämnda fond å 60,000 R:dr; och om nu röntan häraf användes för det ifrågavarande ändamålet, så beredes derigenom medel till femtio föredrag om året, förutsatt att föreläsningarfvodena utgå till moderata belopp. Jag tror således icke att Stockholm är blottstält för att komma att sakna offentliga föredrag, äfven om det ifrågavarande anslaget icke beviljas.

Det har på mig gjort ett besynnerligt intryck att, då man här så allvarsamt betonar vigten af dessa offentliga föredrag, man förbisett att till desammas åstadkommande erfordras allenast att 100 personer subskribera hvardera endast 50 R:dr. Om man i sådant hänseende vill vända sig till hufvudstadens innevånare, så är jag viss om att flera än 100 personer härstädes, ja kauske till och med en och annan från landsorten, äro villiga att erlægga nämnda belopp af 50 R:dr, men saken bör derföre icke bli en statsangelägenhet.

Det torde äfven tillåtas mig nämna att frågan om man i förevarande afseende kunde vända sig till Statsmagterna utgjort föremål för öfverläggning hos styrelsen för föreläsningars hållande i Göteborg, dervid man å ena sidan väl invände, att då i Stockholm funnes Vetenskaps-akademien med sin stora lärarepersonal, som kunde gå allmänheten tillhanda, Musikaliska och Fria konsternas akademi, Carolinska Institutet, Teknologiska Institutet, m. fl. inrättningar, med ett ord en rikedom af bildningsanstalter, som sagnades i Göteborg, denna sednare stad äfven skulle kunna göra anspråk på statsbidrag för hållande af offentliga föredrag, helst de personer, som skulle kunna dertill vara villige, hade en lång och kostsam resa att göra, och finge vidkännas utgifter på en dyr vistelseort; men å andra sidan erkände man också villigt att Göteborg icke befunne sig i samma kategori som Stockholm, såsom landets hufvudstad, och kände man dessutom äfven för djupt betydelsen af dessa föreläsningar för att icke derför offra sina egna medel.

Slutligen vågar jag anhålla att, liksom de talare, hvilka yttrat sig för bifall till anslaget, förklarar sig icke vara drifna af något lokalt intresse, man icke må misstänka några lägre bevekelsegrunder ligga till grund för deras uppträdande, hvilka yttrat sig *mot* samma anslag; och vågar jag påstå att bifall eller afslag till det inskränkta anslagsbelopp, hvarom här är fråga, icke bör kunna lägga hinder i vägen för ordnandet af de ifrågavarande föreläsningarne i hufvudstaden.

Herr Svanberg: Då förevarande fråga efter mitt förmenande redan är fullkomligen utredd af Herrar Kinmanson, Friherre Fock och Siljeström, så kunde det väl synas öfverflödigt att vidare orda i ämnet, men då man antydt att dessa föreläsningar icke skulle medföra någon nytta för den arbetande befolkningen och Stockholms medelklass, så må det ursäktas mig om jag, såsom handtverkare i hufvudstaden, till hvad förut blifvit sagt lägger några ord.

Hvar och en, som för ett tiotal af år tillbaka besökte Stockholm och gjorde sig besvär att kasta en blick på den arbetande befolkningens ställning, skall säkert icke undgå att finna en märkbar skilnad nu mot förr, och dervid tillika iakttaga, hurusom befolkningen i allo nu ådagalägger ett mera städadt uppförande. Hvad är väl orsaken till denna förändring? Jo, efter mitt förmenande, just den bildning, som på sednare tider kommit den del af befolkningen till godo genom Slöjdskolans verksamhet och dessa populära föredrag, hvarom nu är fråga. Man har sagt att denna fråga är af kommunal beskaffenhet och af betydelse blott för hufvudstaden; jag må i sanning bekänna att jag ej kan fatta huru bildning någonsin kan blifva af lokal beskaffenhet, ty, äfven om bildningens ljus tändes här i hufvudstaden, så kan det ju sedan sprida sin glans fjerran omkring. Vidare har man sagt att dessa föreläsningar äro mindre behöfliga, emedan det visat sig att de hittills blifvit företrädesvis besökta af den qvinliga befolkningen i hufvudstaden; men jag frågar hvar och en, finnes väl något önskligare än att qvinnans håg vändes från flärd och ytlighet till mera allvarsamma betraktelser.

Herr Hedenberg: Jag vill blott gifva tillkänna att jag för min del instämmer med dem, hvilka vilja lemna understöd åt dessa föreläsningar, om hvars nytta, så för stad som landet, jag är lifligt öfvertygad. Jag yrkar derföre afslag å Utskottets Utlåtande i denna punkt och bifall till Herr Kinmansons motion.

Herr Ridderstad: För icke fullt fjorton dagar sedan hade jag äran att vara inbjuden att bivista Stockholms arbetareförenings första högtidliga årsfest.

Stockholms arbetareförening har till uppgift att befordra upplysning och bildning, såväl bland föreningens egna ledamöter som bland de arbetande klasserna i allmänhet.

Jag begagnar mig af detta tillfälle att öppet förklara, att allt hvad jag förnam vid tillfället ingaf mig den största aktning och tillfredsställelse. I de närvarandes allvarliga och kraftiga anleten stod fullkomligt klart att läsa, det de med fast beslutsamhet omfattade den fana — förvärfvandet af ökad bildning — hvaromkring de slutit sig.

Enär man sökt göra den föreställning gällande, att, itfall allmänna föreläsningar i medborgerliga ämnen här blefve ordnade, dessa endast skulle komma att besökas af de bättre, de förmögnare klasserna, har jag ansett mig böra erinra om denna arbetareförening och dess hedrande uppgift.

Fullkomligt förvissad är jag, att föreningens ledamöter icke skulle underlåta att vid sagda föreläsningar talrikt inställa sig, utan tvärtom

med begärlighet göra det, till den största fördel såväl för bildningens egen allmännare spridning som för sig sjelfva.

Det Svenska folket vill gifva sig skenet af att vara ett kraftigt folk. Jag fruktar likväl ganska mycket för en kraft, som vid den ena riksdagen beslutar ett, och vid en annan förkastar samma sak. En sådan kraft är ett rö för vinden. Under fem föregående år, före sednaste riksdag, beviljade Rikets Ständer icke mindre än 10,000 R:dr R:mt. Vid denna vill man ej bevilja något. Sådana kastningar i åsichter och uppfattning af en fråga äro icke blott svaghetssynder; de äro politiska karaktersfel. Den sanna prägeln på all verklig kraft består i uthålligheten. Endast genom uthållande kraft hafva nationer såväl som enskilda höjt sig till stora resultat.

Hvad hade vårt eget fosterland varit under 30-åriga kriget — efter Gustaf II Adolfs död — hade vi ej fullföljt banan med uthållande kraft?

Hvad var det om ej uthålligheten i landets kraf och öfvertygelse, som ytterst genomdref den representationsförändring, hvaröfver landet gladt sig, och som jag hoppas ytterligare skall föra oss framåt?

Hafva vi icke jemväl uthålligheten att tacka för den utveckling, som sjelfva vårt folkskoleväsende på sednare tider vunnit?

Endast den uthållande kraften i hvad man en gång efter klok öfverläggning funnit vara riktigt, höjer och stärker ett folk.

Endast uthållighet i insedda och erkända behof samt derpå grundade beslut är Riksdagen fullt värdigt.

Detta gäller, kan man säga, i stora frågor. Det är sannt. Men det gäller icke mindre i de små. Sanningens logik är densamma i båda fallen.

Det anslag, hvarom nu är fråga, är ganska litet. Det är, på det hela, ej mycket att tvista om. Bifaller Kammaren emellertid det, vore det dock alltid en gärd af uppmärksamhet, visad rikets hufvudstad, dess befolkning, icke minst dess efter bildning ädelt sträfvande arbetande klasser.

Jag tillstyrker bifall.

Herr Kinmanson: Under diskussionen har blifvit anmärkt att ett anslag å 5,000 R:dr är alltför otillräckligt för det ifrågavarande ändamålet, och jag kan ej annat än i viss mån medgifva rättigheten af denna erinran; men då jag gjorde henställan om anslag till åtminstone detta belopp, skedde detta af en sann grannligheten, emedan Första Kammaren redan fattat beslut i sådan rigtning, och emedan jag kände den allmänt rådande benägenheten för sparsamhet, samt slutligen emedan jag är öfvertygad derom att Stockholms kommun ej skall tveka att fylla hvad som kan brista i anslaget för att det må motsvara sitt ändamål. Må Representationen erkänna detta syfte! må Representationen plantera det unga trädet, kommunen skall vårda detsamma!

Herr Liss Olof Larsson: Det kan väl förefalla besynnerligt att jag uppträder för att yrka bifall till Stats-Utskottets yttrande i denna punkt, oaktadt jag hör huru nödvändigt anslaget skall vara för Stockholm, jag ända derhän, som vore Stockholms vara eller icke vara derpå beroende; men jag kan likväl icke annat än instämma i det slut, hvartill Utskottet

kommit. Dessförinnan vill jag dock upptaga till besvarande några å motsatta sidan anförda skäl.

Sedan å ena sidan blifvit invändt, att nödiga medel till dessa föreläsningar borde kunna beredas genom en måttlig inträdesafgift, så har å andra sidan härtill genmålts, att i så fall den fattige skulle derifrån utestängas. Om man emellertid tager närmare kännedom om de ämnen, hvilka utgjort föremål för dessa föreläsningar, så skall man komma till det resultat att det fordras en icke så ringa grad af bildning, om man af desamma skall kunna draga någon nytta, och tror jag i allmänhet den fattige icke eger sådana förstudier att dessa föreläsningar kunna lända honom till någon verklig nytta. Skulle så vara förhållandet, så bereder han sig nog medel till inträde.

En annan talare yttrade att, då man förut bifallit så många andra anslag till bildningsanstalter i hufvudstaden, så skall man icke heller nu kunna neka till detta. Emot detta uppfattningssätt nödgas jag dock på det högsta protestera, ty skall man icke kunna neka till ett därför att man beviljat ett annat så vet jag ej hvar man slutligen skulle stadna.

Man har äfven varit nog naiv att erinra oss derom att Stockholm är Sveriges hufvudstad. Jag tror dock att en sådan påminnelse är temligen öfverflödig, ty ända från den första barndomen lärer väl litet hvar hafva sig detta bekant och derom påminnes man ock ofta nog, då det är fråga om anslag till bildningsanstalter.

Man har vidare velat låta påskina, att snart sagdt all bildningen skulle utgå från hufvudstaden; men om detta till någon del är sannt, så kan dock väl icke förnekas att den äfven sprider sig från många andra städer och då man här icke så långt emellan hör talas om huru förderfvad i moraliskt hänseende befolkningen är i Norrland, och att detta sorgliga förhållande till en stor del uppkommit af den der pågående skogssköfvingen, så kommer man ofrivilligt att tänka på bildningen i rikets andra stad, hvilken står i ett så nära samband med skogssköfvingen deruppe i de norra orterna. Man säger vidare att andra städer icke kunna rimligtvis framkomma med begäran om understöd för ändamål sådana som det nu ifrågavarande. Men med samma, ja kanske ännu större skäl än Stockholm, skulle äfven andra städer kunna begära anslag för samma ändamål, ty då i Stockholm finnas de flesta bildningsanstalter, så vore det icke så underligt om andra städer tyckte sig kunna vara berättigade att få något understöd uti ifrågavarande afseende lika väl som hufvudstaden. Af det vid 1862—1863 års riksdag för föreläsningar i hufvudstaden beviljade anslag, 30,000 R:dr, för de tre påföljande åren, förefanns vid 1866 års slut ett öfverskott å mer än 4,600 R:dr; och torde man med anledning deraf kunna invända att, om dessa föreläsningar verkligen äro så nödvändiga som man här låtit påskina, så borde man väl dragit försorg om att äfven dessa medel blifvit för ändamålet använda. En annan talare har framkastat den beskyllningen att Stockholm skulle vara en fattig stad; för min del kan jag dock ej underskrifva något fattigdomsbevis för hufvudstaden, utan anser den tvärtom ganska välmående, hvarför på detta skäl åtminstone anslaget icke torde kunna beviljas. Jag tror ock att Stockholm ingalunda vill emottaga de här ifrågasatta 5,000 R:dr såsom något fattigunderstöd. Jag har icke hört någon af de föregående

talarne, påpeka dyrheten af dessa föreläsningar, eller med andra ord, huru mycken valuta man fått för dessa anslagssummor. Jag får derföre nämna att hvarje föreläsning under de nämnda tre åren kostat Staten i medeltal 256 R:dr 52 öre, och då hvarje föreläsning omfattat en tid af 1½ timme, så kostar hvarje timme 171 R:dr 1 öre. Detta är sannerligen dyrt och vågar jag hysa den föreställning att med dessa medel bildningen i landet skulle på annat sätt bättre befordras. Under diskussionen om denna fråga har man äfven vidrört theatern och detta är också ganska riktigt, ty då man granskar föreläsningssämnena, finner man att de ämnen, som utgjort föremål för fem af dessa föreläsningar, omfattat Grekiska theatern och skådespelen; kostnaden för blott dessa fem föreläsningar, med de ämnen till föremål, jag nyss nämnde, har uppgått till icke mindre än 1,282 R:dr 60 öre. Detta ämne tror jag icke är af någon väsendtlig nytta, åtminstone för de fattiga, hvilka man påstått skulle draga så stor nytta af dessa föreläsningar, och samma förhållande tror jag det är med många af de andra föreläsningssämnena. Jag för min del finner således allt skäl vara för handen att bifalla Utskottets afstyrkande yttrande i denna punkt.

Herr Siljeström: Då frågan betraktas från den synpunkten, att den allenast rör Stockholm, så förundrar det mig ingalunda att höra densamma från Göteborgsbänken behandlas med ett visst medlidande med afseende å summans ringhet, men deremot hade jag icke väntat mig att finna den ringaktas för dess obetydlighet äfven af en representant från Dalarne.

Dessutom ber jag att, i anledning af en representants från Göteborg yttrande, få anmärka en i hög grad vilseledande uppgift. Han sade nemligen, att vid de första föreläsningarne i Stockholm erlades i inträdesafgift 1 R:dr, men han glömde dock nämna, att dessa föreläsningar vore af en helt annan beskaffenhet än dem, om hvilka nu är fråga. Om vi återföra minnet till den tid, då föreläsningar först arrangerades här i Stockholm, så finna vi, att å dem uppträdde en Fransysk greve, hvilken höll föredrag, nästan uteslutande för hofvet och hofsocieteten. På en sednare tid uppträdde vetenskapsmän med offentliga föredrag; men äfven detta gjordes till en slags modesak, och auditoriet bestod till en ej ringa del af hofvet och den högsta societeten i hufvudstaden. De föreläsningar deremot, som äro hållna med anslag af Rikets Ständer hafva icke varit förenade med inträdesafgift, men hafva dock visat sig lika talrikt besökta.

Det kan väl på sätt och vis vara obehagligt att uppträda på samma gång för en så stor sak och en så liten summa, och äfven jag tror att saken kan komma till stånd äfven utan det ifrågasatta anslaget; men frågan är, om saken skall anses vara af vigt för landet eller ej. Vi kunna då ej förneka, att erfarenheten visat, det sådana anstalter finnas i andra länder, och om de ansetts vara af vigt i dessa länder, som stå på högre bildningsgrad än vi, så torde de hafva samma nyttiga inflytande här, och synes det derför icke vara skäl att motsätta sig dem.

Slutligen vill jag erinra, att man icke må föreställa sig att, genom anslagets beviljande, Stockholm slipper alla utgifter för dessa föreläsningar,

ty erfarenheten har visat att, utom föreläsningarfvodena, stora utgifter dermed äro förenade.

Herr Hierta: Jag finner visserligen den otålighet, som gifver sig tillkänna i Kammaren vid upprop af hvarje ny talare, berättigad; men, det må nu gå huru det vill med anslaget, så kan jag dock ej underlåta att protestera mot den beskyllning, man utkastat mot försvararne af anslaget, att de nemligen skulle tillvitat sina motståndare att handla af ovilja mot Stockholm. För min del har jag icke under hela diskussionen hört en sådan tillvitelse. Jag har väl icke något att anmärka deremot, att sparsamhetsprincipen strängt tillämpas, — tvärtom — men jag tror dock, att undantag någon gång bör ske, äfvensom att ett sådant förhållande här eger rum.

En representant från Malmöhus län har gjort sig besvär att uppräknat allt hvad, enligt hans tanke, landet redan gjort för Stockholm, och jag tror äfven, att hufvudstaden är tacksam för de anslag, som kommit densamma till del; men jag vågar dock tillika hemställa, huruvida väl dessa anslag blifvit gifna allenast för att bereda fördelar åt Stockholms kommun. Jag tror, att man med de flesta af dessa anslag haft helt annat ändamål och äsyftat hela landets nytta. Jag har icke hört någon under diskussionen yttra, såsom en talare antydt, att Kammaren icke skulle ega rätt neka detta anslag, då Kammaren redan afslagit ett annat. Att lägga sådana skäl i motståndarnes mun är visserligen en skicklighet i taktiken för att förmå dem, som möjligen icke gjort sig riktigt reda för saken, att afslå anslaget; men jag vågar dock hoppas, att icke någon häraf skall taga inverkan. Såsom skäl för afslag å anslaget har ytterligare blifvit anfördt, att anslag till theatern redan är vorde beviljad samt att detta sednare anslag kommer Stockholm uteslutande tillgodo, men jag anhåller likväl få fästa uppmärksamheten derpå att, då Kammaren med 15,000 R:dr nedsatt anslaget till theatern, så är det nu en mindre betydlig sak att för ifrågasvarande ändamål anslå 5,000 R:dr, äfvensom att, för den händelse Kammaren skulle anse theatern icke uppfylla sitt ändamål såsom bildningsmedel, detta sednare mål möjligen bättre uppnås genom de ifrågasvarande föreläsningarne. I allt fall äro ju 10,000 R:dr inbesparade.

Herr Östman: I likhet med många föregående talare, äfven bland dem, som yttrat sig emot ifrågasvarande anslag, kan jag icke undgå att erkänna, det ju de ifrågasatta föreläsningarne utgöra ett viktigt bildningsmedel, men jag tror likväl, att Staten dermed icke bör taga någon befattning. Det har blifvit sagdt, att Riksdagen, genom att afslå anslaget, skulle handla inkonseqvent, enär Rikets Ständer förut anvisat medel för dessa föreläsningar; men jag vill härvid göra den erinran, att Bondeståndet aldrig beviljat dessa medel, utan att anslaget gick genom votering i Förstärkt Stats-Utskott. Enligt skedd utredning har hvarje föreläsning kostat 500 R:dr, hvilket jag anser vara ganska dyrt, och föreställer jag mig dessutom Stockholm vara en så pass rik kommun, att hon sjelf kan bekosta dessa föredrag, helst så tillgår både i Göteborg och Malmö. Då nu härtill kommer, att så många andra bildningsanstalter redan finnas i hufvudstaden, för hvilka Staten får vidkännas stora utgifter, så anser jag

det resultat, hvartill Utskottet kommit i frågan, vara riktigt, och kommer jag för min del att med min röst biträda detsamma.

Öfverläggningen var slutad. Efter upptagande af de yrkanden, som derunder blifvit gjorda på bifall dels till Utskottets hemställan och dels till det af Herr Kinmanson afgifna förslag, framställde Herr Talmannen propositioner på begge dessa yrkanden och förklarade sig finna den mening med öfvervägande ja besvarad, som afsåg bifall till Utskottets hemställan. Votering blef då begärd; och uppsattes alltså, justerades och anslogs en voteringsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i trettiondeförsta punkten af dess Utlåtande N:o 32,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för sin del beslutat, att Riksdagen må, för hållande uti Stockholm af offentliga föredrag i sådana ämnen, som företrädesvis tillhöra allmän bildning, ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett belopp af 5,000 R:dr R:mt.

Vid omröstningens slut funnos 97 ja mot 46 nej; och hade Kammarren således bifallit Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 32.

Lades till handlingarne.

Punkten 33.

Härvid yttrade

Herr Otterström: Sedan Kammarren numera återremitterat den nittonde punkten i Stats-Utskottets förevarande Utlåtande, i syftning att från Utskottet erhålla förslag till underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med afseende å sättet för anslaget till folkskolorna utgående och vilkoren för dess delfäende, så vill jag fästa Stats-Utskottets ledamöters uppmärksamhet derpå, att, om något skulle vinnas för sanningen af den grundsats, som år 1862 blifvit uttalad, att nemligen folkskolan skulle kunna af Staten påräkna hälften af folkskolelärares löner, förevarande anslag å 20,000 R:dr framdeles skulle kunna försvinna. Vore hvarje kommun säker om att få halfva folkskolelärelönen betald af Staten, så tror jag att hvarje kommun skulle kunna dermed tillsvidare åtnöjas, ty det blefve då en naturlig följd, att en mindre kommun, som kunde åtnöja sig med blott en enda skola, finge af anslaget uppbära en tredjedel emot den större kommun, som hade behof af tre skolor. Då behöfde man icke se på om den ena kommunen hade något större kostnader än den andra, emedan den större kostnaden vore beroende af kommunens fria åtagande. Det är klart, att detta anslag är behöfligt under nuvarande förhållanden, ehuru jag uppriktigt måste bekänna, att derigenom blifvit utkastadt ett Erisäpple bland kommunerna, hvilket medför en tung börda för alla dem, som det

åligger att pröfva denna fråga, och ett svårt ansvar att nöjaktigt fullgöra detta uppdrag. Det händer icke på ett, utan flera ställen, att då man vill gifva sig fattigdomsbetyg för att komma i åtnjutande af detta anslag, man gör sig vida fattigare än man i sjelfva verket är. En biskop skall först pröfva tillståndet i dessa kommuner, för att se, om han kan tillstyrka, att kommunen kommer i åtnjutande af anslaget, och sedan skall en byråchef här i Stockholm bedöma ställningen inom alla dessa kommuner, som söka erhålla del af anslaget, för att kunna afgöra, hvilka kommuner böra föreslås dertill eller icke. Jag nämner detta, blott för att inlägga ett nytt argument för min önskan att, med afseende å anslaget till folkskolorna, dessa anslag må blifva ställda på en ren och klar basis.

Herr Bjerkander: Jag måste bekänna, att jag icke rätt förstår hvad den föregående talaren menar, då han tyckes vilja indraga de här ifrågavarande 20,000 R:dr, som äro afsedda till understöd åt medellösa församlingar, ehuru han i sin motion yrkat, att detta anslag fortfarande skulle bibehållas för samma ändamål.

Denna motion, hvilken jag i flera afseenden gillar, lärer väl åtminstone vid denna riksdag icke vinna det afseende den förtjenar, och det är derföre nödvändigt, att anslaget bibehålles; men om den också framdeles skulle gå igenom, så är det lika nödvändigt att fortfarande kunna bispunga medellösa församlingar, som icke förmå att uppehålla sitt skolväsende utan särskildt understöd af statsmedel.

Jag medgifver visserligen, att fördelningen kan vara svår, och att misstag stundom kan begås, härledande sig från origtiga uppgifter från skolstyrelserna; men detta oaktadt anser jag mig böra tillstyrka bifall till hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr Carl Ifvarsson: Om man än önskar förändring i afseende på fördelningen af ifrågavarande anslag, kan man icke förvänta denna förändrings tillämpning redan nästa år. Vid detta förhållande och då man icke heller kan för närvarande undvara anslaget, och dess indragning således icke kan med skäl ifrågasättas, yrkar jag bifall till punkten.

Vidare förekom icke och punkten blef af Kammaren bifallen.

Punkten 34.

Bifölls.

Punkten 35.

Ordet begärdes af

Herr Siljeström, som yttrade: Då Herr Chefen för Ecklesiastikdepartementet här är närvarande, tillåter jag mig att till honom framställa en förfrågan i afseende på några omständigheter, rörande anslag, som blifvit beviljade att utgå från de i denna punkt omförmälda besparingarne, en förfrågan, hvartill jag funnit anledning af hvad jag strax skall hafva äran nämna. På förhand vill jag dock uttala min öfvertygelse

derom, att det fria användandet af dessa besparingar är i departementschefens hand särdeles gagneligt för folkundervisningens befrämjande, ty många omständigheter kunna förekomma, hvilka icke på förhand låta beräkna sig, och då det kan vara af stor vigt för departementschefen att ega medel till sin disposition. Ofta kan man i sådana fall genom ganska små anslag vinna verkligen stora resultat. Jag har således i det fallet ingen anmärkning att göra emot dessa besparingars användande; men det är klart, att det i enstaka fall lätt nog kan insmyga sig missbruk, som åstadkomma, att det föresatta ändamålet icke viunes, och det är för att fästa uppmärksamheten på ett sådant missbruk i ett speciellt fall, hvilket blifvit med ledsnad anmärkt af många bland folkskolans vänner, som jag tagit mig friheten att här begära ordet.

För att för Kammaren göra klart, hvarom frågan egentligen är, ber jag att i minuet få återkalla de bestämmelser i afseende på folkskolans ändamål, hvilka uttalades vid 1840 års riksdag, då första grunden lades till en ordnad folkundervisning i vårt land. Ändamålet med den nya institutionen förklarades då vara att, jemte bibringande af en levande kristendoms-kunskap, befrämja *medborgerlig* bildning. Dermed åsyftades bland annat — hvad äfven särskildt betonades — att vårt Bonde-Stånd skulle erhålla en bildning, som kunde göra detsamma allt mer och mer skickligt att häfda sin plats inom den dåvarande Representationen. Denna folkskolans bestämmelse har numera fått en ökad vigt genom det nya representationssättet, och samma skäl, som förefanns vid 1840 års riksdag, att ur denna synpunkt uppfatta folkskolans betydelse, kvarstår således med ökad kraft. I den nya folkskolestadgan har emellertid icke influtit någon närmare bestämmelse rörande folkskolans allmänna ändamål, hvar-
emot stadgan för folkskolelärareseminarierna verkligen innehåller en sådan, af hvilken man möjligen skulle kunna sluta, att folkskolan hufvudsakligen vore ämnad till en kristendomsskola.

Man har äfven på sednare tider mer och mer hört talas om en något öfverdrifven pietism, som skulle hafva gjort sig gällande företrädesvis inom seminarierna, och jag har äfven hört antydningar derom, att denna speciela rigtning skulle vara öfverensstämmande med den uppfattning af folkskolan och dess undervisning, som förefinnes inom Ecklesiastik-departementet. Jag tror mig emellertid åtminstone i någon mån veta, huru dessa frågor uppfattas inom Departementet, och att i hvad jag här går att yttra jag icke rigtar någon anklagelse mot departementschefen. Jag har dock ansett mig böra fästa hans uppmärksamhet derpå, helst man icke saknar skäl, hvilka synas berättiga till ett antagande, som man tidt och ofta hör upprepas, men som jag hoppas att här få höra vederlagdt. Jag har ett mycket åberopadt vittnesbörd här i min hand. I Linköping utgifves en tidning för folkskolan af dervarande seminariöfreståndaren, under medverkan, såsom det heter, af flere seminarilärare och folkskoleinspektörer. Densamma är äfven hugnad med offentligt understöd och har således onekligen en viss officiel, eller åtminstone officiös prägel. Redan vid förra riksdagen ådrog sig denna tidskrift en viss uppmärksamhet genom den polemiska ton, hvarmed den behandlade Riksdagens förhandlingar i afseende på folkskolefrågan. Jag vill emellertid icke nu fästa mig dervid, ej heller vid tidskriftens i allmänhet temligen underhaltiga innehåll, ehuru man

icke kan annat än önska, att hvarje sida af en med offentligt understöd utgifven tidskrift, afsedd att tjena till ledning för folkskoleläraryne, måtte kunna egnas åt afhandlingar, som mera direkt beröra sjelfva hufvudändamålet, än förhållandet torde kunna anses vara äfven med de bästa uppsatser om "naturens frid" eller tolkningen af en eller annan bibelvers. Vid allt sådant vill jag dock icke nu uppehålla mig, men hvad jag trott förtjena ej mindre Herr departementschefens än Kammarens uppmärksamhet är tidskriftens sista nummer, hvori förekommer en verkliga ganska märkvärdig uppsats. Det är en redogörelse för det Amerikanska skolväsendet. Nu vet hvar och en, att i Amerika den egentliga folkskolan i allmänhet endast meddelar undervisning i världsliga ämnen, under det att för religionsundervisningen blifvit sörjdt på annat sätt. Det hör icke hit att närmare redogöra för de anordningar man i detta afseende vidtagit; jag vill blott anmärka, att detta system synes hafva verkat fullt ut lika väl som vårt om ej bättre. Att det emellertid icke tillfredsställer alla, är nog samt bekant, och så är t. ex. förhållandet med en i ofvannämnda folkskoletidning refererad skrift om det Amerikanska skolväsendet, utgifven af en Tysk, som vistas i detta land och hvilken på ett särdeles ofördelaktigt sätt yttrat sig derom. Nu har visserligen den Svenske referenten sagt, att det möjligen ligger någon öfverdrift uti den Tyska afhandlingen, men att den i allt fall förtjenar beaktande; och han inlägger icke med ett enda ord någon protest emot den totaluppfattning, som genomgår afhandlingen. Jag ber att få uppläsa ett stycke deraf: "Nu veta våra läsare väl, att vi icke hysa den mening, att alla offentliga skolor borde samt och synnerligen utrotas, de äro ett med vår statsförfattning sammanhängande *nödvändigt ondt*; men vi yrka, att de ock borde erkännas och betraktas såsom ett sådant. — — — — —"

Alla blott menliga bildningsmedel (t. ex. matematik, språkstudier, realämnen o. s. v.), äfven om de drivas än så högt och på bästa sätt, lemna dock menniskan kvar i hennes naturliga förderf, de göra henne *klok*, men låta henne förblifva *gudlös*, ja göra henne ännu ogudaktigare; ty allt vetande, som icke ställer sig i Kristi och kärlekens tjänst, uppblåser. Till och med de vetenskapliga studierna på dessa områden behöfva uppbäras af Guds ord, måste genomträngas och luttras deraf, och förnämligast åsyfta Guds ära. Eljest löpa de fara att endast bidra till utbredande af denna dödsens lukt, som visserligen ej förnimmes af dem, som förblifvit i andens dödstillstånd. — — — — —"

En sådan åsigt rörande undervisningen i folkskolan finner jag för min del verkliga så värdig, att det är med den äldra största förundran jag läst denna artikel i en tidskrift utgifven uuder sådana auspiciier som denna. Att det anförda exemplet af en dylik uppfattning emellertid icke står enstaka, utan att denna riktning verkliga tyckes arbeta att göra sig gällande inom regioner, som stå ledningen af vår offentliga undervisning ganska nära, derpå har man bevis uti en annan skrift, som jag äfven har i handen och som har till titel: "om åskådningsundervisningen." Densamma är äfvenledes af Tysk författare, men utgifves i Svensk öfversättning. För dem af Kammarens ärade ledamöter, som icke äro pedagoger, tillåter jag mig nämna, att hvad man kallar åskådningsundervisning är, i fråga om den första barnundervisningen, egentligen detsamma som man inom filo-

sofien kallar den induktiva methoden, eller förfarandet att från det konkreta gå till det abstrakta, från tingens yta till deras doldare egenskaper, från verkningarne till orsakerna. Med ett ord, åskådningsundervisningen afser att först slå an på lärjungens yttre sinnen, för att sedermera genom frågor och resonnement leda hans uppmärksamhet till hvad som ligger mera aflägsset och sålunda från hvad man ser leda sig till hvad man icke ser. På detta sätt kan en skicklig lärare mången gång från betraktelsen af det obetydligaste föremål — en blomma, en sten, hvad helst det må vara — leda sig till de högsta begrepp, ja, om det vore ända till skapelsen och alltings upphof. Den nyssnämnda Tyske författaren, hvilken synes uppträda för att reformera pedagogiken, har emellertid en alldeles motsatt åsigt om åskådningsundervisningen. Han *börjar* med skapelsen, d. v. s. tager till utgångspunkt den mosaiska berättelsen om skapelsen; och hans bok är indelad i sju kapitel efter de sju skapelsedagar. För hvar och en af dessa dagar lemnas en redogörelse för några af de hufvudsakligaste naturföremål, som derunder kunna hänföras. Så t. ex. när det talas om solens och stjernornas skapelse, tager författaren sig deraf anledning att anställa några astronomiska betraktelser; under det skapelsen af växterna och djuren föranleda till en framställning i naturalhistorien. Närmast kan boken emellertid anses utgöra ett konglomerat af lösryckta bibelspråk ur Gamla och Nya Testamentet, sammankittade med naturalhistoriska skildringar och sedolärande berättelser, hvilket allt, hvart för sig, kan vara ganska godt, men, såsom ett helt, och ämnadt till en pedagogisk ledtråd förefaller, minst sagdt, ganska märkvärdigt. Hvar och en finner, att förfaringssättet är någonting helt annat än åskådningsundervisning, — hvad det utgifver sig vara — snarare motsägelse deraf; och synnerligen betänkligt förefaller det sträfvandet att vilja på sätt och vis stödja allt, äfven naturalhistoria och dylikt, på bibelauktorit; ty författaren synes tillhöra den skola, som anser det såsom en förmåtenhet att våga antaga, att man ser med ögonen eller att 2 gånger 2 är 4, såvida man icke till stöd derför kan åberopa ett bibelspråk. Denna method är på samma gång ett hån mot förnuftet och ett missbruk af bibeln. Det oaktadt finner jag ingenting besynnerligt deruti, att densamma äfven kan hafva sina anhängare. Jag tillät mig härom dagen säga, att filosoferna ofta verkligen gått långt i det absurda, och jag tillägger i dag, att äfven pedagogerne mången gång gjort ganska lyckade bemödanden att följa dem i spåren. Det förvånar mig således icke, att en Tysk pedagog kunnat författa en bok af ofvannämnda beskaffenhet; hvad som måste förvåna, är att en sådan bok blifvit på Svenska öfversatt och förordad af lektorn i pedagogik vid Statens seminarium för bildande af lärarinnor, samt att densamma blifvit ganska vänligt anmäld i en med offentligt understöd af en seminariiföreståndare i förening med seminarilärare och folkskoleinspektörer utgifven tidskrift för folkskolan — ja till och med antagen till ledning vid undervisningen.

Emellertid har, på grund af dessa och dylika företeelser, den miss-tanken uppstått, att ett sådant sätt att betrakta folkundervisningen skulle omhuldas af Departementet. Såsom förut nämnts, vill jag för min del tro, att så icke är förhållandet, utan att man på detta håll tvärtom upp-fattar

fattar kristendomsundervisningen i folkskolan såsom den bör uppfattas, eller att densamma skall bedrivas med lif och värme, men icke med denna slags öfverdrift, som gör sig gällande uti de af mig åberopade skrifterna, och som, långt ifrån att gagna, betänkligt skadar sjelfva kristendomen. Men just emedan jag från flera håll hört yttranden i den syftning jag nyss nämnt, och dervid Herr Departementschefens förmodade uppfattning af frågan fått sitta emellan, har jag ansett mig böra begagna detta tillfälle, för att fästa hans uppmärksamhet på saken.

Vi veta väl att här i landet den underordnade tjänstemannen intager en jämförelsevis ganska sjelfständig ställning gent emot sina förmän, ja att någon gång denna sjelfständighet till och med är större, än som egentligen är nyttigt; och man får derföre endast med varsamhet från de underordnades uppträdande sluta till de åsichter, som äro gällande hos de styrande. Detta oaktadt är det likväl förlätligt, om den stora allmänheten icke tillräckligt reflekterar häröfver, utan verkligen mången gång tillägger den lägre tjänstemannens förfarande en högre betydelse, än det måhända i verkligheten eger.

Det är nu den anmärkning, jag velat till Herr Departementschefen framställa, och jag är förvissad, att densamma icke upptages annorlunda, än jag afsett, eller såsom en önskan att göra Herr Departementschefen bekant med förhållanden, som, derest de få utveckla sig, kunna på ett mindre fördelaktigt sätt inverka på folkundervisningen och på omdömet om ledningen af folkskolans angelägenheter.

Herr Statsrådet Carlson: Svaret på den fråga eller tillfredsställelse af den önskan, som den föregående talaren framställt, erbjuder ingen svårighet. Den ärade talaren har sjelf lemnat ett sådant svar, då han yttrat, att här i landet är embetsmannen i sina åtgöranden så sjelfständig och ordet så fritt, att man icke kan tillräkna styrelsen eller en förman allt hvad den underordnade talar eller eljest företager sig. Skulle en motsatt uppfattning kunna göra sig gällande, så bekänner jag att den, som har till åliggande att leda en förvaltning, skulle råka i en högst brydsam ställning. Den föregående talaren har citerat en och annan skollärares yttranden, men om man skulle tillse hvad de samtliga, hvar och en i sin stad, yttrat, skulle taflan blifva så brokig, åsichter så mångskiftande, att någon enhet omöjligen skulle kunna dem afviñas. På undervisningens område skulle det derföre blifva en ren omöjlighet för Departementschefen att ansvara för den skriftställareverksamhet, som kan utöfas af lärarne.

Hvad beträffar undervisningsstadgan, som talaren i början af sitt anförande berört, så hyllar jag af allt hjerta den åsigt, som i 1842 års folkskolestadga uttalas, att nemligen folkundervisningens mål bör vara det uppväxande släktets danande till kristliga och gagneliga samhällsmedlemmar. Det uttryck, som förekommer i en paragraf af den reviderade seminariistadgan af 1865 och som der är bibehållet från 1862 års seminariistadga, nemligen att folkskolan vore en kristlig uppfostrings- och undervisningsanstalt, kan ingalunda innebära någon förändring i dessa grundsatser eller tydas derhän, som skulle en förminskning vara afsedd för de läroämnen

som äro egnade att meddela en medborgerlig bildning. Kristendomsundervisningen är ett hufvudämne inom folkskolan, och densamma hvarken kan eller bör förbises. Men det är långt ifrån att denna undervisning, riktigt meddelad, skulle förmörka eller skymma blicken för öfriga ämnen, egnade att gifva ljus vare sig öfver natur eller historia. Liksom en lefvande kristendom gör den enskilde människan gladare och pligttrognare, stödjer och lifvar under de medborgerliga och enskilda pligternas utöfning, så bör äfven kristendomsundervisningen och folkskolans öfriga ämnen ömsesidigt stödja och lifva hvarandra. Jag trodde, att Departementets verksamhet för att genom utbildande af lärarekickligheten, genom meddelandet af anvisningar, genom spridandet af undervisningsmateriel höja undervisningen i dessa ämnen vore bekant; och som jag hoppas skall den framgent gå i samma riktning. Om missförstånd af en eller annan art här eller der yppat sig, om särskildt kristendomsundervisningen inom en del skolor urartat till en död utanläsning, som på ett uteslutande sätt bedrivits, så visa inspektörernes berättelser huruledes man arbetar att häfva detta missförstånd, och Departementet har för detta arbete ingalunda varit främmande.

Hvad den af talaren citerade enskilda tidskrift beträffar, så bör jag nämna, att det understöd, som lemnas sådant skriftställarskap, meddelats för det gagnande inflytande detsamma bör medföra för undervisningen, men att Departementet icke utövat något slags kontroll öfver dessa arbeten. Detta har icke haft något inflytande på innehållet af ifrågavarande tidskrift, ett inflytande, som ock vore oförenligt med den yttranderrättens frihet, hvilken hos oss finnes. Jag auser mig också derföre icke böra inlåta mig på de ifrågavarande uppsatserna, hvilkas tillvaro först i dessa dagar blifvit mig bekant. Det antagandet, att något inflytande från Departementets sida på redigerandet af ifrågavarande tidskrift egt rum, och hvilket äfven den föregående talaren yttrat sig icke dela, saknar således all grund.

Herr Jöns Olsson i Nordanå: Då jag begärde ordet hade jag för afsigt att upplysa om huru liten del af statsanslaget till folkskolorna kommit de små församlingarne tillgodo, i proportion mot de större och med anledning häraf begära upplysning om huruvida de i denna och föregående punkter omnämnda besparingar komma att användas för folkundervisningen tillhörande ändamål, på det sättet, att, om det ordinarie anslaget till löneförbättring åt folkskolelärare icke räcker till, besparingarne komma att fylla hvad som brister, så att det i Kongl. Kungörelsen af den 11 December 1863 gifna löfte blifver uppfyllt. Emellertid, då nu tiden är så långt framskriden, vill jag vänta med att framställa begäran om en sådan upplysning till ett lägligare tillfälle erbjuder sig.

Öfverläggningen var slutad och Utskottets hemställen i denna punkt bifölls.

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu kl. 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 4.

Fortsattes behandlingen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 32, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Åttonde Hufvudtitel, och blefvo härvid samtliga återstående punkterna, N:is 36—48, hvar efter annan af Kammaren bifallna. De vid Utlåtandet fogade tabeller godkändes under förbehåll om de ändringar, som deri påkallades af Kammarens rörande de särskilda punkterna fattade beslut.

§ 5.

Föredrogs punktvis Stats-Utskottets Utlåtande N:o 33, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Nionde Hufvudtitel. Utskottets hemställanden under

Punkterna 1—8.

Biföllos.

Punkten 9.

Herr Hörnfeldt: Jag har icke kunnat biträda Utskottets förslag i denna punkt, emedan jag antagit till princip att åtminstone i hvad på mig ankommer bryta den gamla slentrianen att gifva pension af statsmedel åt efterlevande enkor.

Jag föreställer mig, att hvarje Statens tjänsteman bör vara pliktig att tillse, att han lemnar så mycket efter sig att hans efterlemnade familj deraf kan hafva sin bergning utan att nödgas falla Staten till last.

Man ser, att, då sådana enkor föreslås till pension, såsom skäl vanligen anföres, dels att mannen ljugit döden i Kronaus tjänst eller andra dylika ömmande omständigheter och dels äfven att den aflidne i lifstiden gjort sig särskildt förtjent af fäderneslandet. För min del tror jag, att i det ena som det andra fallet det är svårt, när pensioneringsfrågan för enkan förekommer, att uppdaga, huruvida mannen gjort sig af fosterlandet förtjent eller icke. Vanligtvis gör sig det ifrigaste förespråket här mest gällande, under det att förvisso mången verkligen gjort sig förtjent af sitt lands hågkomst och tacksamhet, utan att hans enka fått pension.

Jag yrkar afslag.

Herr Carl Ifvarsson: Ehuru jag icke reserverat mig hvarken i denna eller öfriga punkter, som angå pension åt efterlevande enkor, får jag dock tillkännagifva, att jag icke biträdt Utskottets förslag i någotdera fallet. Jag anser af principiella skäl, att man icke bör bevilja lifstidsunderstöd i form af pension åt enkor efter embets- och tjänstemän, emedan jag håller före, att desse, lika väl som andra, böra sörja för sina hustrurs, barns och enkors uppehälle, utan att Staten nödgas träda emellan. Det

är, jag upprepar det, endast på grund af denna princip, jag icke kunnat instämna i denna eller öfriga punkter af samma syftning, hvarföre jag ock förenar mig med den föregående talaren om yrkandet på afslag.

Herr Kolmodin: Då den här ifrågavarande personen är bosatt inom den ort jag tillhör, torde det tillåtas mig att få meddela Kammaren den upplysning, att de förhållanden, som gjort att hon i närvarande stund befinner sig i så högst bekymmersamma omständigheter, ganska oförutsedt tillkommit genom en olyckshändelse, som träffade hennes make, Kapitenen Planting-Berglod, i utöfningen af hans tjenst. Det är visserligen sannt, att embetsmannen, liksom alla andra medborgare, under sin krafts dagar bör omtänksamt sörja för de sinas utkomst äfven efter hans frånfalle; men det torde likväl kunna hända, då mannen i unga, friska år, innan han hinner utföra den vackra grundsats, som här af tvänne talare framhållits, ryckes bort från sin familj, att han icke skäligen bör träffas af någon förebråelse, för det att han icke förmått fullgöra hvad som under här antydda förhållanden icke legat inom möjlighetens gräns.

Då detta just är förhållandet i förevarande fall och då Fru Planting-Berglod med sina minderåriga barn befinner sig i en ganska svår belägenhet, hemställer jag till Kammarens behjertande, om skäl icke här vore förhanden att afvika från en regel, som jag eljest medgifver vara efterföljansvärd. Jag tillåter mig därför anhålla om bifall till Utskottets Betänkande i denna del.

Vidare anfördes icke. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen propositioner först på bifall till Utskottets hemställan och dernäst på afslag derå, samt förklarade den förra af dessa propositioner med öfvervägande ja besvarad. Votering blef då begärd och för densammas anställande följande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i nionde punkten af dess Utlåtande N:o 33,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Omröstningen utföll med 69 ja mot 40 nej och hade följaktligen Utskottets hemställan bifallits.

Punkten 10.

Herr Lemchen: I de af Kammaren nyss godkända sjunde och åttonde punkterna af ifrågavarande Betänkande har Stats-Utskottet tillstyrkt pension åt militärpersoner, nemligen Kapitenen vid Vendes artilleriregemente Johan Göran Hertzman och Sergeanten vid Svea Lifgarde Johan Magnus Bergström.

Af handlingarne synes, att Hertzman, som alltsedan 1862 skall varit mindre tjenstbar, kommit i tjenst år 1848 och är född år 1828. Följ-

aktligen har han icke mera än 20 års tid tjänat Staten och är nu 40 år gammal. Bergström tillträdde den tjänstebefattning han nu innehar år 1852, sedan han 3 år och 9 månader tjänat vid ett annat regemente. Han har således i 19 år varit militär och är 44 år gammal.

Hvad angår Kapitenen C. J. Hellman, hvarom är fråga i denna punkt, visa handlingarne, att han varit i Statens tjänst i 32 år och att han är född år 1821, således nu 47 år gammal.

Emellertid har Stats-Utskottet afstyrkt den pension, som af Kongl. Maj:t blifvit för honom föreslagen. Skälen därför äro, att Hellman om 3 år är berättigad till pension från Arméens Pensionskassa och att läkarebetyget icke utvisar, att han är obotligt sjuk. Det sista skälet skulle synas gällande, men jag tror mig kunna vederlägga detsamma genom ett numera afgifvit läkarebetyg, som är af följande lydelse:

(Afskrift.)

Att Kapten och Riddaren Herr C. J. Hellman lider af obotlig blindhet förorsakad af svart starr, och att han deraf är alldeles oförmögen att vidare bestrida sin tjänst, det varder på aflagd embetsed intygadt och med denna min edliga förpligtelse, så sannt mig Gud hjälpe till lif och själ bekräftadt. Grenna-Bunström den 9 Mars 1868.

Fr. Aug. Suneson,
Regementsläkare.
(Sigill.)

Lika lydande med originalet intygas af

A. Leuhusen,

Chef för Kongl. Jönköpings Regemente.

Deraf är uppenbart, att Hellman är obotligt sjuk och icke kan göra tjänst. Om han efter några år har rätt till pension, bör han väl icke derföre beröfvas möjligheten att existera under tiden, hvilket dock måste blifva händelsen, om han, som är mycket fattig, ingenting får nu och då hans tjänst vid Jönköpings regemente till pensionstiden måste skötas af en annan. Detta är ju en oförmögenhet.

Då dertill kommer, att Hellman har hustru och barn samt han — hvad jag tror mig kunna intyga — utmärkt sig under sitt friska tillstånd såsom militär och såsom landtmätare sannolikt ådragit sig den blindhet, hvaraf han nu lider, skulle vid sådant förhållande jag föreställa mig, att äfven Stats-Utskottets ledamöter kunde frångå det fattade beslutet och biträda Kongl. Maj:ts Proposition. Jag tager mig derföre friheten hemställa, om icke Kammaren, i likhet med hvad Första Kammaren redan beslutit, täcktes bifalla den Kongl. Propositionen och således medgifva Kapitenen Hellman under sin återstående lifstid en årlig pension på indragningstaten, motsvarande Hellmans lön efter normalstat eller 1,200 R:dr, dock med vilkor, att Hellman skall åligga att från den tidpunkt, då han eger tillträda pension från Arméens Pensionskassa, vidkännas en mot beloppet deraf svarande minskning i pensionen på indragningstat.

Herr Grefve Posse: Då Stats-Utskottet behandlade denna fråga, var i Utskottet icke tillgänglig den läkareattest, som Herr Lemchen nu meddelat Kammaren; och jag är nästan öfvertygad, att, om Utskottet varit i tillfälle att taga kännedom om denna handling, utgången blifvit en

annan. Af detta skäl har jag för min del icke något att invända mot hvad Herr Lemchen yrkade.

Herr Orre: För att icke upptaga diskussionen får jag blott tillkännagifva, att jag instämmer i allo i Herr Lemchens yrkande.

Herr Vougt: Äfven jag ber att få instämma med Herr Lemchen efter den upplysning han nu lemnat.

Vidare anfördes icke och blef, sedan propositionen på bifall till Utskottets hemställan besvarats med nej, ytterligare proposition, enligt det gjorda yrkandet, framställd på afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet. Å denna framställning svarades allmänt ja, och hade alltså Kammarens beslut utfallit i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Proposition.

Punkterna 11—18.

Biföllos.

Punkten 19.

Herr Vougt: På grund af förhållanden, som blifvit bekanta efter Stats-Utskotts-Betänkandets tryckning och hvilka för Kammarens fleste ledamöter icke torde vara okända, har Första Kammaren afslagit denna punkt, och för min del yrkar äfven jag afslag.

Många ledamöter instämde häri.

Herr Ridderstad: Det var just samma framställning jag ämnade göra. Jag förenar mig således med den föregående talaren i hans yrkande om afslag å denna punkt.

Öfverläggningen var slutad. Propositionen på bifall till Utskottets hemställan besvarades med nej, men på afslag med ja; varande alltså Utskottets hemställan afslagen.

Punkterna 20—22.

Biföllos.

Punkten 23.

Herr Björck: I denna fråga förekomma tvänne viktiga principer, på hvilka jag önskar att fästa Kammarens uppmärksamhet, på det att icke, genom bifall till hvad Utskottet i denna punkt tillstyrkt, inom detta mål tvänne efter min tanke origtiga och skadliga prejudikater måtte vinna erkännande. Det förhåller sig nemligen så, att när militärpersoner öfvergå till den civila banan, så, i händelse de redan åtnjuta pension som militärer, få de behålla den, och i annat fall qvarstå de i arméen såsom tjänstfrie, till dess de dertill blifva berättigade. När de sedan en tid tjenstgjort som

civile, göra de anspråk att vid afskedstagandet beräkna äfven de år de redan på nyssnämnda sätt tillgodogjort sig som militärer, och hvarför de åtnjutit lön och tillgodonjutit pensionsrätt. Jag föreställer mig, att en militär, som qvarstadnat i krigstjenst, så länge hans krafter tilläto, bör anse sig ganska lycklig, om han derefter kan erhålla en för honom lämplig civil befattning, utan att han därför bör kunna göra anspråk på att äfven för denna sistnämnda kunna komma i åtnjutande af pension, ehuru han icke varit i civil tjenst den föreskrifna tiden. I alla händelser anser jag det orätt att en person uppbär pension från tvänne stater. Detta var det första.

Det andra är det, att det här är första gången en telegraftjensteman föreslås till erhållande af pension af Staten. Telegrafstyrelsen har genom sitt yttrande i denna fråga visat, att den sträfvat att få sina tjenstemän ansedde lika med andra civile tjenstemän. Vi veta emellertid, att hela bidraget till Telegrafverket kommit från handels- och sjöfartsfonden och att telegraftjenstemännens aflöning således aldrig varit intagen i den ordinarie staten. Alla tjänster inom detta verk kunna blott betraktas som tillfälliga uppdrag, och deras innehafvare böra därför, såsom blott tillsatte på förordnande, alldeles icke kunna beräkna pensionsrätt i likhet med rikets civile embets- och tjenstemän.

I här förevarande fall skulle nu en militärperson få räkna sina tjensteår i arméen till grund för civil pension, ehuru han för de förra redan åtnjuter militärpension, och dertill skulle komma att en telegraftjensteman skulle erkännas vara pensionsberättigad. Till förekommande häraf får jag yrka afslag å Utskottets hemställan. För min del anser jag de principer, hvilka här vilja göra sig gällande, såsom ganska vådliga för Statsverket och dessutom icke heller rättvisa.

Herr Ake Andersson: Då jag icke anser mig böra helt och hållet afslå den pension, som här är i ifråga, och icke heller kan biträda dess beviljande till det höga belopp af 2,770 R:dr, som blifvit begärdt, yrkar jag dess nedsättande till 2,000 R:dr.

Herr Ridderstad: Man kan i sanning med grundsatser komma långt här i världen och, om dessa stödja sig på sanning och rättvisa, utträtta mycket godt och fruktbringande; men man kan dock genom ett för strängt fasthållande af dem, huru rätta de än i och för sig äro, stundom äfven komma allt för långt, så att man skjuter öfver målet. Jag tror, att man så gjort under diskussionen här, då man velat vägra beviljandet af den pension, hvilken i denna punkt är i fråga, som Kongl. Maj:t äskat och Stats-Utskottet tillstyrkt. Till belysning häraf tillåter jag mig söka några jmförelsepunkter mellan denna Öfverstlöjtnant von Heland, hvilkens pensionering vi nu hafva att afgöra, och den man, som vi nyss beviljat pension, Läraren vid Falå bergsskola, Professor Bagge.

Professor Bagge har i 38 år varit anställd i rikets tjenst; Öfverstlöjtnant von Heland har varit det i 50 år. Att det berömmande vitsord, Herr Bagge fått för sin tjenstgöring, är välförtjent, vill jag ingalunda be-
tvifla; han har dock blott på ett fält ådagalagt sin förmåga. Herr von Heland har icke blott såsom militär, utan ock såsom telegraftjensteman

inlagt förtjenster: från båda dessa håll är hans verksamhet på det högsta lofordad -- han ger således ett vittnesbörd mera, som vi måste taga i betraktande. Dertill kommer att han till lefnadsåren är ett år äldre än den förre.

Öfverstlöjtnant von Heland har i sina yngre år, såsom en duglig och och förtjenstfull militär, förvärvat sig allas aktning och sina chefers loford. Han uppbär ock från Arméens Pensionskassa en årlig pension af 750 R:dr. De sednaste 30 åren har han egnat sin verksamhet åt det optiska telegrafverket, en verksamhet, som han under hela denna långa tid besörjt med så mycken noggrannhet och nit, att den berättigar honom till hela fäderneslandets tacksamhet. Det kraftiga sätt, hvarpå han derjemte bidragit till det elektriska telegrafsystemets införande i vårt land, torde vara lika mycket erkänt, som det af oss alla är känt. Vi minnas väl, litet hvar, denna tid, då de första tetegraftrådarne utspändes öfver Sverige, hurusom det var denne von Heland, som från det ena stället till det andra kommanderades än för att ordna, än för att inspektera det pågående arbetet. Öfverallt var det han, som skulle vara med, och der han var med, der var han själen i företaget, och, hvar han gick fram, lemnade han efter sig spår af sin outtröttliga arbetsdrift.

Han är nu 66 år gammal. Hans helsa är bruten, hans krafter i aftagande. Skola vi nu undandraga honom denna ringa gärd af tacksamhet, hvaraf han gjort sig så väl förtjent? Dessa 2,770 R:dr tillsammans med de 750 R:dr, han uppbär från Arméens Pensionskassa, utgöra icke mera än 80 procent af den lön, han nu innehar vid Telegrafverket. Skola vi nu neka honom dessa, då vi nyss gifvo Professor Bagge vederlag för *hela* den aflöning han uppburit. Det vore alltför inkonsekvent, då vi jemföra de båda människans ömsesidiga egenskaper och förtjenster.

Jag tror således, att von Heland är fullt berättigad att från Riksdagens sida tillgodoses med det pensionsbelopp, hvarom här är fråga. För egen del kan jag icke annat än på det varmaste behjerta hans ställning, då jag vet, att den påkallar vårt välvilliga understöd, och jag känner, att hvad von Heland eger, ej tillfallit honom genom arf, utan är frukten af hans eget arbete.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets Betänkande.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets förslag, dels på bifall till en pension å 2,000 R:dr, dels ock slutligen på afslag. Då af dessa propositioner den förstnämnda förklarades vara med öfvervägande ja besvarad, begärdes votering och sedan till kontraposition antagits afslag, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i tjugutredje punkten af dess Utlåtande N:o 33,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Omröstningen visade 41 ja mot 80 nej, hvadan hemställandet afslagits.

Punkten 24.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Fastän jag icke i Utskottet reserverat mig mot dess beslut i denna punkt, kan jag dock icke annat än yrka afslag å detsamma. Mera skäl dertill äro, att jag dels icke kan godkänna principen om enkors pensionering, och dels anser, att det i närvarande tid är för oss en oeftergiftig nödvändighet att söka på alla håll åstadkomma indragningar och besparingar. Jag yrkar således afslag å Stats-Utskottets Betänkande.

Herr Rylander: På den afdelning inom Stats-Utskottet, der denna fråga var föremål för behandling, i hvilken äfven jag deltog, gjorde sig den åsigt allmänt gällande, att förevarande af Kongl Maj:t åskade pensionsbelopp icke måtte af Riksdagen beviljas. Skälet till denna åsigt var hufvudsakligen det, att, enligt de bevis, som då företeddes, bouppteckningssumman efter aflidne förre Landshöfdingen Montgomery uppgick till så betydligt belopp som 64,000 R:dr, så att man icke kunde antaga, att hans efterlevande enka skulle befinna sig i så särdeles torftiga omständigheter. Vid frågans slutliga afgörande i Utskottets plenum fann man sig dock, på grund af några lemnade obestyrkta uppgifter, föranledd att ändra det afstyrkande Utlåtandet till ett tillstyrkande. Som jag emellertid icke kan tillmäta dessa lösa, obestyrkta meddelanden den vikt, som Utskottets majoritet gjort, måste jag yrka afslag å Utskottets Betänkande i denna punkt.

Herr Hörnfeldt: På grund af de skäl, jag redan vid den nionde punktens behandling afgifvit, vill jag yrka afslag å Utskottets hemställan äfven i denna punkt. Med anledning af Utskottets yttrande, "att det blifvit upplyst, det förre Landshöfdingen Montgomerys enka jemte tvänne oförsörjda döttrar numera befinna sig i torftiga omständigheter," tager jag mig friheten meddela, att, enligt hvad den på Stats-Utskottets afdelning företedda bouppteckningen efter Montgomery gifver vid handen, denna uppgick till ett belopp af 53,678 R:dr — af hvilken summa, efter arfskiftets uppgörande, på den efterlevande enkans del belöpte sig icke mindre än 17,892 R:dr. Följaktligen synes hon mig icke vara i så särdeles behöfvande omständigheter. Vål upplystes inom Utskottet, att en stor del af detta belopp skulle ligga i en aktie i Gustafs och Carlbergs kopparverk, hvilken ej vore realisabel, men inga handlingar företeddes som kunde styrka denna upplysning; hvadan jag måste yrka afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Hierta: Då denna fråga i Stats-Utskottet förekom till behandling, upplystes, visserligen icke genom företeende af några handlingar men under hand, att den förmögenhet, förre Landshöfdingen Montgomery lemnat efter sig, egentligen bestod i andelar i Gustafs och Carlbergs kopparverk. Nu har, såsom bekant, delegarnes i nämnda kopparverk öde varit, att, sedan de först med 5,000 R:dr betalt hvarje aktie, icke blott denna summa försvunnit, utan att de ock måst — emedan det var ett solidariskt och icke vanligt aktiebolag — ytterligare tillskjuta 6,000 R:dr för hvarje aktie. Följden häraf har blifvit den, att den efterlevande enkan befinna sig, om hon också icke är alldeles utfattig, i ytterst torftiga

omständigheter. Det synes mig ock derföre i betraktande af den långvariga verksamhet Montgomery i listiden utöfvat, han som arbetade sig upp från simpel trumslagare till den uppsatta post han sednast beklädde, såsom skäl vore för handen att bifalla Utskottets Betänkande, hvarom jag för min del får göra hemställan.

Herr Rylander: Jag vill minnas att arfskiftet upptog endast det belopp, som Herr Hörnfeldt sednare uppgifvit, men att dessförinnan utdelning af diverse lösegendom arfvingarne emellan skett, som förorsakade en nedsättning i tillgångarne vid arfskiftet, hvilket dock icke bör förringa boets behållning.

Herr Lundström: Med känmedom om den rastlösa verksamhet förr Landshöfdingen Montgomery i Westerbottens län ådagalagt och för öfrigt i betraktande af hans litterära förtjenster om vår krigshistoria samt hans verksamhet såsom militär, skulle jag anse, att Riksdagen handlade illa, om den vägrade pension åt enkan efter denne utmärkte man, då hon befinner sig i den ställning att hon deraf är i behof. Man han här talat om, att hon, enligt bouppteckningen efter den afidne maken, skulle ega öfver 17,000 R:dr; men det har ju å andra sidan blifvit upplyst, att hufvudsakligaste delen deraf består i något, som är alldeles värdelöst, emedan det ej kan realiseras. Mig förekommer det således klart, att hon verkligen numera befinner sig i, såsom Utskottet säger, torftiga omständigheter, hvadan jag icke kan annat än yrka bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Petter Andersson: Till följd af de upplysningar, som under diskussionen lemnats, ser jag icke något skäl för handen att bifalla hvad Utskottet föreslagit. En enka med 17,000 R:drs kapital bör nemligen med sparsam hushållning så kunna ordna åt sig, att hon har sin timliga bergning till döddagar. Jag yrkar således afslag å Stats-Utskottets Utlåtande i denna punkt.

Herr Statsrådet Lagerstråle: De Herrar Kammarens ledamöter, hvilka afstyrkt bifall till Utskottets Betänkande i denna punkt, hafva stödt sitt yrkande derpå, att de öfverblifna tillgångarne efter förr Landshöfdingen Montgomery skulle kunna lemna den efterlevande enkan nödig utsigt till bergning. En Stats-Utskottets ledamot har dock redan här lemnat den upplysning, att det vid arfskiftet på enkans lott fallande beloppet af 17,000 R:dr hufvudsakligast bestod i en aktie i Gustafs och Carlbergs kopparverk i Jemtland. Vid tiden för boskiftet var nämnda kopparverk ännu i den ställning, att aktierna i detsamma ansågos hafva sitt fulla värde. Sedermera har dock upplysts, att i dessa aktier icke ligger någon tillgång, snarare tvärtom. Då således den grund, som var motivet för yrkandet om afslag, i följd af det angifna förhållandet bortfallit, vågar jag hemställa, om icke Kammeraren borde bifalla hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr Anders August Andersson: Det finnes tillfällen, då det är af behofvet oundgängligen påkalladt, att Riksdagen nekar äskade pen-

sioner. Ett sådant tillfälle synes mig nu vara för handen. Jag kan nemligen i allmänhet icke gilla principen om enkors pensionering aldrig minst då, såsom nu är händelsen, de äga någon förmögenhet, som kan i väsendtligare mån bidraga till deras anständiga bergning. Jag finner, såsom förut är nämnt, detta förhållande här äga rum; hvarföre jag yrkar afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Olof Nilsson från Westerbottens län: Då jag å ena sidan tager i betraktande den långa tid, under hvilken Landshöfdingen Montgomery med nit och berömmelse varit i Statens tjänst anställd dels som militär, dels som civil tjänsteman, samt hans ingalunda obetydliga verksamhet såsom krigshistorisk författare, och då det å andra sidan är upplýst, att hans efterlevande maka befinner sig i torftiga omständigheter, väl behöfvande den pensionssumma, här är föreslagen, känner jag mig manad att lemna mitt bifall till Utskottets Betänkande.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som blifvit gjorda såväl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå, framställde nu Herr Talmannen propositioner och förklarade ja öfvervägande för den mening, som ville bifall till Utskottets förslag. Votering begärdes; i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 24:de punkten af dess Utlåtande N:o 33,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Utskottets hemställan i ofvannämnda punkt.

Härefter verkställdes omröstningen och utföll med 58 ja mot 71 nej, hvadan Utskottets hemställan afslagits.

Punkten 25.

Herr Bergman: Det är säkerligen för de flesta af Kammarens ledamöter väl bekant, att vid den mans frånfälle, om hvars enka och trenne minderåriga barn det nu är fråga, det omdöme offentligen uttalades, att fosterlandet i honom förlorat en arbetsifrig och pålitlig tjenare, en förhoppningsfull skriftställare, en god medborgare, en ädel son. Berömligt frejdad är Edvard Fåhræus genom sin fleråriga verksamhet såsom lärare vid Nya Elementarskolan i Stockholm; särskildt är han känd och värderad för sitt utgifna arbete: "Administrativ och Statistisk handbok", — det första i sitt slag, och derföre så mycket svårare — ett arbete vittnande om en grundlighet och en tillförlitlighet, som länge skall bereda författaren ett aktuingsfullt minne. För flere af oss är han dessutom välbekant såsom sekreterare i det vid sednaste riksdag tillsatta Särskilda Utskottet, som afhandlade en mängd af landets vigtigaste ekonomiska frågor, och många af

medlemmarne i detta Utskott kunna intyga såväl allvaret i hans lynne som grundligheten af hans insigter. Att han äfven egde sina medborgares förtroende i kommunala ärenden, visar sig deraf, att han invaldes till ledamot bland Stockholms stadsfullmäktige. När det således i Kongl. Maj:ts nådiga Proposition heter, att Edvard Fähræus "inlagt förtjenster om det allmänna" och att "hans lefnad varit utmärkt af rastlös verksamhet och nit att gagna", så äro dessa ord för visso en sanning, och torde af oss här böra med välvilja beaktas.

Då likväl Stats-Utskottet ansett sig böra afstyrka den Kongl. Propositionen, så återopas såsom skäl därför den bouppteckningssumma, som vid Fähræi död förefanns. Ser man dock närmare på denna summa, och beräknar dess afkastning, finner man att den är alltför obetydlig för att kunna räcka till att underhålla den efterlevande makan och att uppfostra trenne ännu späda barn. När dertill kommer, att en del af boets behållning består i en boksamling och öfrig lösegendom, torde det vara skäl, att icke fästa alltför mycken vikt vid det omförmälda bouppteckningsbeloppet.

En värd ledamot har i en vid denna riksdag afgifven motion (N:o 307) särskildt uttalat den åsigten, att "ingen pension måtte af statsmedel utbetalas, utan skulle hvarje embets- och tjänsteman åläggas att till pensionsinrättningarne göra så stora inbetalningar under sin tjänstetid, att såväl han sjelf som hans hustru och barn kunde komma i åtnjutande af nödig pension utan Statens betungande". Med afseende å denna åsigt, som i och för sig visserligen förtjenar mycken uppmärksamhet, anhåller jag vördsamt få erinra om, att Kongl. Sekreteraren Fähræus tillhörde ett embetsverk (Statistiska centralbyrån), som icke är på ordinarie stat uppfördt. Han egde således icke rätt att ingå i Civilstatens Pensionsinrättning. Om man nu invänder, att han skulle kunnat ingå i någon annan enskild understödsanstalt, ber jag få nämna, att inträdet i en sådan beror af läkarebetyg, och att, ifall detta antyder svag helsa eller något slags fel i organismen, utsigterna att få inträde äro mycket förmörkade, eller ock blifva de årliga premierna så betydliga, att de måste afskräcka enhvar med endast nödortftig bergning och medelmättig ekonomisk ställning.

Jag vill till sist blott påminna om, att denne man, som säkerligen just till följd af sin outtröttliga arbetsifver af en alltför tidig död blef borttryckt, efter grundliga och samvetsgranna studier vid universitetet, vid sin promotion åt sig eröfrade ett *hedersrum* — och ett hedersrum intog och bibehöll han i sanning alltsedan bland Sveriges unga tjänstemän. — Det är med hänsyn till denna redliga, ihärdiga arbetsamhet, detta pligtrogna allvar, samt den skicklighet och lärdom, som utmärkte Fähræus — det är med hänsyn till dessa i vårt land så dyrbara och så väl behöfliga egenskaper, som jag, med afslag å Stats-Utskottets Betänkande, vördsamt vågar yrka bifall till den Kongl. Propositionen.

Herr Hessle: Den föregående talaren har så riktigt framställt de egenskaper, som den aflidne innehafte, att härvid icke finnes något för mig att tillägga.

Jag är likväl föranlåten att fästa uppmärksamheten derpå, att en medborgare, som så troget som denna arbetat i vetenskapens tjänst, bör

hafva lika väl förtjenat en pension åt sin efterlevande hustru och sina barn som den, hvilken genom en olyckshändelse blir urståndsatt att längre försörja sig och de sina. Ett sådant fall afgjordes nyss med Kammarrens bifall. Såvidt *någon* enka bör af Staten inhåggas med pension, så bör just denna komma i sådan åtanka. Ett annat förhållande uppstode, om Kammarren fattade den principen, att icke lemna *någon* pension.

Men då detta icke är fallet, anser jag just denna enka böra erhålla pension, då hennes man affidit i en ålder, att han ännu icke hunnit att samla något för sina efterlevande.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts Proposition.

Med Herr Hessle instämde Herr *Johannes Andersson*.

Herr Hörnfeldt: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att den förste talarens framställning icke grundade sig på de tillgångar, som Fähræus efterlemnade. Då vi endast undantagsvis böra lemna pensioner åt sådana enkor och barn, som befinna sig i utblottadt tillstånd, men Fähræi familj, att döma af bouppteckningen efter den affidne, icke lär kunna hänföras till denna kategori, yrkar jag bifall å Stats-Utskottets Utåtande i denna punkt.

Herr *Peter Andersson* instämde häri.

Herr Leffler: Herr Bergman har, såsom mig synes, så tillfredsställande utredt nu ifrågavarande förhållanden, att icke något är att der-till lägga, hvadan jag ock kunde inskränka mig till att helt enkelt instämna med honom. Men då den siste talaren ganska riktigt framhållit den åsigten, att man endast i undantagsfall bör bevilja pensioner, vågar jag hemställa, om icke här just ett sådant undantagsfall råder. Det har redan blifvit skildradt, med hvilken flit och samvetsgrannhet affidne Fähræus fullgjort sin pligt som embetsman. Jag vill dertill lägga, att just den ifver, hvarmed han skötte sina åligganden, efter all sannolikhet ådrog honom den sjukdom, hvaraf han lades i en förtidig graf. Den siste talaren har vidare ansett, att man, likasom Utskottet gjort, bör fästa sig vid den efter hans förmenande stora behållning, Fähræus efterlemnad. Jag tror icke denna behållning kan anses så stor, att den förtjenar synnerligt afseende. Då man besinnar, att enkan för sitt och barnens behof måste bi-behålla en del af boet, kan afkastningen af den qvarlåtenskap, som enligt bouppteckning fanns, icke uppgå till mer än aldrahögst 500 R:dr om året. Till hvar och en, som har något begrepp om lefnadskostnaden i hufvudstaden, hemställer jag, om det ens är möjligt att äfven på tariffigaste sätt hyra rum och lefva på en årlig inkomst af blott 500 R:dr för en enka med trenne barn, hvilka dertill blifva dyrare att underhålla i den mån de tillväxa och behöfva uppfostran.

Af dessa skäl anser jag Kammarren hafva största anledning att bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga Proposition.

Herr Östman: Jag tror, att, när det är fråga om beviljandet af pensioner, man nogå bör tillse, hvilka tillgångar den aflidne efterlemnat. Af de upplysningar, som Stats-Utskottet meddelat i denna fråga, finner man att här icke är något oundgängligt behof af pension. Den behållning, som Fähræus efterlemnat, torde vara tillräcklig för hans efterlevande att uppehålla sig af.

Jag kan för min del icke annat än tillstyrka Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Olof Nilsson från Westerbottens län: Då af Stats-Utskottets Utlåtande visar sig, att Fähræus efterlemnat ett icke så ringa belopp, anser jag här icke några ömmande omständigheter förekomma, hvadan jag för min del tillstyrker, att Stats-Utskottets Betänkande måtte af Kammaren gillas.

Herr Hierta: Utan att misskänna det skäl, som Stats-Utskottet anfört för sitt afstyrkande, anser jag dock dessa skäl utgå från känne- domen derom, att civilstatens embets- och tjenstemäns enkor ur Civilsta- tens Pensionskassa erhålla pensioner, men här är likväl det särskilda för- hållande, att Statistiska centralbyrån icke ännu inträdt i nämnda pensions- inrättning, hvilket först efter ansökan af embetsverket och Kongl. Maj:ts bifall kan ske. Fähræus hade sålunda icke kunnat bereda sin enka en pension ur denna inrättning; och jag hemställer derföre, om icke detta må anses såsom skäl att bevilja pension åt enkan efter en man, hvars förtjenster äro allmänt erkända.

Herr Rundbäck: Då den första talaren, utan ringaste öfverdrift, dock fullständigt yttrat sig öfver Fähræi förtjenster, har jag icke något vidare att i denna fråga tillägga. Men jag vet i sanning icke, hvem jag mest skall beklaga att denne mans bana så tidigt blifvit afbruten: hans enka och barn eller fäderneslandet. Hans förtjenster om fädernes- landet äro stora och vi böra nu söka afbörda någon del deraf genom att lemna hans enka och barn ett väl behöfligt understöd. Jag anser, att Kammaren med ogillande af Stats-Utskottets Utlåtande bör bifalla den pension, som blifvit begärd för Fähræi enka.

Herr Carl Ifvarsson: Det är icke endast till följd af den prin- cip, jag förut åberopat, utan äfven af det skäl att Fähræi tjenstemanna- bana var så ytterst kort, som jag anser, att den begärda pensionen icke bör beviljas. Denna sednare omständighet har visserligen af talare här blifvit framdragen såsom skäl för pensionens beviljande. Men jag anser densamma utgöra ett skäl mot ett sådant tillvägagående, ty skulle man tillämpa den principen, att Staten bör hjälpa alla behöfvande enkor, som, beklagligt nog, förlorat sina män i deras kraftigaste år, innan de hunnit samla något åt sina efterlevande, skulle Staten blifva ett fattighus. Vill man detta, bör man bifalla den Kongl. Propositionen, men i annat fall Stats-Utskottets afstyrkande förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen upptog de gjorda yrkandena och framställde propositioner, först på bifall till ifrågavarande hemställan och sedan på afslag derå. Då den sednare propositionen förklarades vara med öfvervägande ja besvarad, begärdes omröstning. Följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i tjugofemte punkten af dess Utlåtande N:o 33,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga framställning i ämnet.

Den företagna voteringen visade vid sedlarnes öppnande 83 ja mot 47 nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

Punkten 26.

Herr Kinmanson: Den, som väckt den ifrågavarande motionen har varit af lidne Maskiningeniören von Dübens förman; och detta torde nöjaktigt vitsorda det gagnande sätt, hvarpå von Düben fullgjorde sina tjensteåligganden. Då denne i förtid bortgångne tjänsteman efterlemnade enka och minderåriga barn i mycket torftiga omständigheter, kan jag ej annat än hemställa, att Kammaren ville bevilja åt von Dübens enka den begärda pensionen af 400 R:dr.

Herr Liljenmark: Jag hörde icke riktigt, hvad den siste talaren yttrade, men tyckte mig dock förnimma, att han yrkade bifall till den Kongl. Propositionen.

Utskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande anført tvänne skäl, det ena, hvilket Utskottet äfven anført i afseende å föreslagen pension åt af lidne Fähræi enka, är, att Staten endast i undantagsfall bör bevilja pensioner åt embetsmäns enkor, och det andra, att några synnerligen bevekande omständigheter härvid icke förefinnas. Jag ber dock att få anmärka, att, då efter Fähræus fanns en behållning af öfver 12,000 R:dr, utgjordes behållningen i von Dübens bo endast af lösegendom och husgerådssaker. Då man beräknat afkastningen af Fähræi tillgångar till 500 R:dr, får man här genom samma beräkning en summa af 150 R:dr.

Mannen borttrycktes äfven i sina bästa år från de sina.

Här har blifvit uttalad den principen, att de mest ömmande omständigheter böra förefinnas för pensions beviljande. Jag skulle tro, att här finnas ömmande omständigheter — ja bevekande, om jag skulle för Kammaren framvisa de ekonomiska vilkoren i sterbhuset.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts Proposition och afslag å Utskottets Utlåtande.

Herr *Aman* instämde med Herr Liljenmark.

Herr C. A. Larsson: Såvidt jag rätt fattat denna punkt, så handlar den om Herr Troilii motion, men icke om någon Kongl. Proposition, såsom den siste talaren täcktes tro, då han yrkade bifall till *Kongl. Maj:ts Proposition*; då någon sådan här icke finnes, så vill jag för min del i stället yrka bifall till Herr Troilii motion.

Herr Liljenmark: Ifall, såsom den siste värde talaren anmärkte, jag uttryckte mig såsom om jag yrkade bifall till Kongl. Maj:ts Proposition, så måste jag anhålla om ursäkt för ett sådant misstag; det var till Herr Troilii motion som jag ville yrka bifall.

Vidare anfördes icke och punkten bifölls.

Punkten 27.

Herr Kinmanson: Kammarrättsrådet Printzensköld var i lifstiden en i alla afseenden nitisk, skicklig och utmärkt embetsman. Då han vid 68 års ålder tog afsked ur Statens tjänst, betygade Kongl. Maj:t honom sitt nådiga välbehag öfver det nit och den skicklighet hvarmed han städe under sin långvariga tjänstetid fullgjort sina åligganden. Vid sin död har han nu efterlemnad enka, som, vid 68 års ålder, befinner sig uti den mest torftiga och nödställda belägenhet, sedan tillgångarne i boet blifvit till konkurs anslagna och åtgått att betala de öfverstigande skulderna. Jag tror således och hoppas att Kammaren icke skall finna anledning att neka enkan den ifrågakämda pensionen af 500 R:dr, utan hemställer jag om Kammarens bifall till densamma.

Herr C. A. Larsson: Då frågan om pension åt Kammarrättsrådet Printzenskölds enka redan, såsom af motiveringen i Utskottets Betänkande synes, varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, så vill det synas mig såsom Kongl. Maj:t, om omständigheterna dertill hade föranledt, icke skulle hafva underlåtit att till Riksdagen göra framställning om pensionens beviljande; ty ingen kan väl bestrida, att det är en samvetssak för Regeeringen att hjälpa dylika personer, om de verkligen befinna sig uti en nödställd belägenhet. Men då nu Kongl. Maj:t icke framställt begäran om någon pension åt denna enka, så anhåller jag att vi måtte bifalla hvad Utskottet föreslagit; och afstyrker jag för min del bifall till den af motionären begärda pensionen.

Häri instämde många ledamöter.

Äfven denna punkt bifölls på Herr Talmannens derom framställda proposition.

Punkterna 28 och 29.

Biföllos.

Punkten

Punkten 30.

Herr Åke Andersson yttrade härvid: För min del vill jag yrka nedsättning af denna pension till 2,000 R:dr i stället för det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet af 3,200 R:dr.

Vidare anfördes icke. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan besvarades med öfvervägande ja och var berörda hemställan alltså bifallen.

Punkten 31.

Herr Jonas Jonasson från Kronobergs län: Det synes mig som man icke skulle kunna påstå att enkan är fattig, då hon, enligt hvad af Betänkandet framgår, eger 9,000 Riksdaler tillgångar; och därför yrkar jag afslag på Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Blanche: Jag tror att vi få hejda oss något litet vid detta namn — Qvarnströms namn — ett namn som tillhör allmänna konst-historien och, hvad den Skandinaviska särskildt beträffar, sammanflätar sig med Thorvaldsens, Fogelbergs och Byströms. Vi må äfven minnas att det är Qvarnström, som mejslat Engelbrechts, Tegnér's och Berzelii bildstoder. Här är således mindre frågan om att pensionera en enka, än att egna sin hyllning åt ett vackert namn och ett äradt minne.

Häruti instämde många ledamöter.

Herr Gumælius: Jag har litet att tillägga till hvad den siste ärade talaren nyss yttrade. Här är nu icke fråga om en vanlig pension, här gäller det att betala en tacksamhetsskuld till en af vårt lands störste konstnärer, till en stor man, — icke en af våra konungar — men en som genom sitt snille verkat för fosterlandets ära och sammanflätat sitt namn med flere af dess utmärktaste söner; detta har den föregående talaren redan framhållit. Men jag vill ytterligare fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att Qvarnströms sista stora staty var åt den man, som för 400 år tillbaka försvarade vårt lands frihet och sjelfständighet, då dessa voro som mest hotade, och som derigenom lade grunden till vårt nuvarande samhällsskick, — jag menar Engelbrecht — efter hvars tid Sverige alltsedan kunnat bibehålla en aktad plats ibland de civiliserade nationerna; denna staty är äfven det förnämsta af Qvarnströms konstverk. Vill man då neka en tacksamhetsgård åt den bortgångne konstnärrens minne? åt minnet af den, som tillika var en af vår konstakademis lyckligast utrustade lärare, som kunde hänföra och draga med sig denna akademis ungdom såsom få andra hafva kunnat det, om ens någon. Denne konstnär bör med skäl räknas såsom en af Sveriges utmärktaste män, och det är då endast såsom en enkel tacksamhetsgård åt hans minne som jag anhåller, att Kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts

förevarande proposition om en årlig pension af 600 R:dr åt konstnären och läraren Qvarnströms enka.

Vidare anfördes ej och punkten bifölls.

Punkten 32.

Bifölls.

Punkten 33.

Herr Lundström: Utskottet medgifver uti motiveringen att "provincialläkaren Wretholm i lifstiden med sällspordt nit och sjelfuppoffring skött sitt mödosamma kall, och detta kan äfven med skäl sägas om honom. Han var nemligen under största delen af sin läkareverksamhet bosatt i den mest aflägsna delen af riket, samt hade sin praktik icke endast inom kustlandet vid Haparanda utan äfven på långt aflägsna trakter inåt landet; man känner äfven att han med sällspordt nit arbetade i vetenskapens tjenst. Så kom slutligen, 1866, kolerafarsoten till Haparanda, och, ehuru icke skyldig dertill, underkastade sig likväl doktor Wretholm den mödosamma tjenstgöringen vid koleralasaretet, och — dukade under. Jag hemställer då om icke Riksdagen bör bevilja den ringa pension, som nu af Kongl. Maj:t blifvit äskad för den aflidnes enka; för min del kan jag icke annat än ogilla och förkasta Utskottets Utlåtande, och yrka bifall till Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr Östman: Stats-Utskottet har afstyrkt bifall till denna pension, men jag tror dock att Kammaren bör komma ihåg äfven dem, som uti en aflägsen vrå af riket verkat för att gagna menskligheten; detta gjorde provincialläkaren Wretholm i hög grad på sin ort, och man vet att en tjenstgöring, sådan som hans, på dessa aflägsna och glest befolkade trakter är allt annat än afundsvärd. Han erbjöds andra platser, men ville ändock stanna kvar af kärlek för den ort, på hvilken han hade sin hustru och sina barn, och åt denna ort egnade han med sällspordt nit sin gagnande verksamhet. Man bör således icke glömma hans enka, som nu lefver i knappa omständigheter på en ort, der lefnadskostnaderna äro ganska dyra; man bör icke vara alldeles så sträng som Stats-Utskottet, utan kan och må man här vara litet mildare. Jag yrkar derföre för min del bifall till Kongl. Maj:ts Proposition om en årlig pension af 300 R:dr för provincialläkaren Wretholms enka.

Herr Grape: Om det får antagas såsom allmän regel, att en långvarig och nitisk tjenstgöring i Statens tjenst också förtjenar att af Staten ihågkommas, så att en tjensteman, som sålunda meriterar sig, äfven må kunna hoppas att hans familj icke behöfver lida nöd då han efter naturens ordning en gång måste afträda från sin verksamhet, så tror jag att denna regel i förevarande fall har sin fulla tillämpning. Utaf de 35 år, som doktor Wretholm var anställd i Statens tjenst, belöpa sig icke mindre än 30 på hans befattning såsom provincialläkare i Haparanda distrikt,

hvilket utan tvifvel är det vidsträcktaste och mödosammaste inom hela riket. Detta distrikt är till vidden 3 à 4 hundra kvadratmil, och doktor Wretholm besökte nästan hvarje år till och med de aflägsnaste trakter af detsamma, lemnande hjälp och vård åt alla, som deraf voro i behöf; och detta icke endast med det största nit utan äfven med en lika hög grad af oegennyttia, hvilket bäst bevisas deraf att han vid sitt frånfälle icke lemnade efter sig någon förmögenhet. Han hade kunnat vara i tillfälle att söka sig förflyttning till annat distrikt och derigenom få större inkomster och mindre mödosam tjenstgöring, men han kvarstannade af intresse för den ort, som behöfde hans fortfarande nitiska läkareomvårdnad. Hans efterlemnade enka fick på sin lott blott hälften af en mindre fastighet i Haparanda stad, hvarigenom hon visserligen har tak öfver hufvudet, men till sitt årliga underhåll icke annat än ett ringa pensionsbelopp af omkring 160 R:dr. Staden har derfore sett sig nödsakad att till hennes framtida bergning bidra med ett årligt understöd af 200 R:dr till dess hon möjligen undfår sådant understöd af Staten, som tillförsäkrar henne en tarflig utkomst.

När sådana ömmande omständigheter här förefinnas, och då den aflidnes tjenstgöring är synnerligen väl vitsordad af vederbörande, samt Utskottet dessutom äfven erkänner hans stora nit och sjelfupppoffring, så hemställer jag, huruvida icke skäl kan vara att, med afslag å Utskottets Utåtande, bifalla Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr Statsrådet Carlsson: Flera omständigheter synas här förena sig, för att ingifva berättigade förhoppningar om beviljande af den utaf Kongl. Maj:t äskade årliga pensionen för provincialläkaren Wretholms enka. Först det besvärliga och uppoffringar kräfvande kall han under en 30 års tid utöfvade; — han hade öfver 40 mil att tillryggalägga ifrån sin bostad till distriktets yttersta gränser i norr, till Karasuando lappmark; och äfven åt andra sidor af distriktet hade han ganska långa vägar att färdas, ofta genom svåra och obanade trakter; — en sådan tjenstgöring nöter mer än andra på kroppskrafterna. Vidare det ömmande uti orsaken till hans bortgång; han tjenstgjorde vid koleralasarettet utom Haparanda, dit ingen banad väg fanns ifrån staden, utan dit han således morgnar och aftnar, dag och natt, i alla väder måste till fots vandra den besvärliga vägen, och under dessa vandringar ådrog han sig den sjukdow, som i förtid borttryckte honom ifrån hans familj; han var då så nära sin pensionsålder, att endast ett år fattades innan han skulle hafva uppnått den.

Under dessa förhållanden synes det vara berättigadt, att Staten kommer hans efterlemnade familj till hjälp och lindrar dess bekymmer, och jag anhåller derfore att Kammaren ville bifalla Kongl. Maj:ts framställning om en listidspension af 300 R:dr till provincialläkaren Wretholms efterlemnade enka.

Herr Hörnfeldt: Vill man åberopa ömmande omständigheter såsom skäl, så komma sådana aldrig att saknas, och då får man pensionera alla provincialläkares enkor öfver hela landet. En omständighet, som talar för bifall till Utskottets Utåtande, är äfven den, att enkan har en

liten förmögenhet af 6 à 7,000 R:dr och att hon derutöfver uppbär en årlig pension af 160 R:dr från civilstatens pensionskassa. Jag vill derföre för min del yrka bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: På grund af det uti sednare delen af Stats-Utskottets motivering framhållna skälet kan jag icke annat än yrka bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Staaff: Jag skulle våga hemställa till Kammarens ledamöter om man icke i detta fall skulle kunna göra ett undantag och icke hålla så strängt på principen af återhållsamhet vid pensioners beviljande. Hvar och en, som känner doktor Wretholms verksamhet, kan vitsorda hans nit och oegennyttia; han lemnade den mindre förmögna befolkningen sitt biträde utan ersättning, och af de fattiga i lappmarkerna tog han icke heller något för läkemedlen. Hans resesätt var att färdas 30—40 mil efter ren genom lappmarkerna, och härigenom brötos hans helsa och krafter. Orsaken till hans död är också att söka i hans verksamhet; han föll såsom första offret för den kolerafarsot, hvars framfart han med de största ansträngningar sökte hämma. Man kan väl icke så alldeles frigöra sig från känslans inflytelse, att man icke må göra något afseende på sådana ömmande omständigheter. Under de föregående pensionsfrågorna har jag icke öppnat min mun, emedan jag icke känt till några omständigheter som kunnat tala för eller emot, men nu i detta fall är jag öfvertygad att ett bifall till den Kongl. Propositionen endast utgör en den skyldigaste gård af rättvisa och erkänsla, på det icke enkan må komma fattigvården till last. Såsom bevis på huru hans verksamhet blifvit uppskattad inom Haparanda, är redan af en föregående talare anfördt, att denna kommun beviljat enkan ett understöd; men detta kommer måhända snart att upphöra. Det vore då verkligen hårdt, om enkan efter en så förtjent man skulle komma att sluta såsom fattighjon, och på det att detta icke måtte inträffa, yrkar jag för min del bifall till Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr Lithner: Jemte det jag instämmer med den siste ärade talaren, ber jag blott att i några få ord få fästa Kammarens uppmärksamhet på en omständighet, som äfven af föregående talare blifvit omnämnd, men som kanske icke blifvit fullt så mycket framhållen, som jag anser saken förtjena. Det är känt att doktor Wretholm, efter sin mångåriga nitiska tjenstgöring såsom läkare, vid 60 års ålder borttrycktes af koleran, hvars framfart han sökte att hämma. Nu synes mig att en läkare, som faller ett offer för sin pligt då en farsot inbryter, har samma anspråk på erkänsla från Statens sida som krigaren, hvilken faller med svärdet i hand; och jag vågar tro, att, om man ser saken ur denna synpunkt, så bortfaller allt nödvändigheten att hålla på principen och förhärda sitt hjerta mot alla ömmande omständigheter. Här är det icke endast ömmande omständigheter, som tala; det är ännu mer, det är fäderneslandets skyldighet, som gifvit anledning till Kongl. Maj:ts Proposition, skyldigheten af erkänsla mot den bortgångnes familj. Jag anhåller derföre om bifall till denna Kongl. Maj:ts Proposition.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag och dels att, med afslag å samma hemställan, Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet måtte bifallas. I enlighet med dessa yrkanden framställde nu Herr Talmannen propositioner och förklarade den, som afsåg bifall till Kongl. Maj:ts framställning, hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad. Votering äskades, och blef, i anledning deraf, uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställan i 33:dje punkten af dess Utlåtande N:o 33,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nädiga Proposition i ämnet.

Omröstningen utföll med 47 ja mot 68 nej, och hade följaktligen Kammaren beslutat på sätt Kongl. Maj:t i sin Proposition föreslagit.

Punkterna 34—38.

Biföllos.

Slutligen godkändes de vid Utlåtandet fogade tabeller, för så vidt ändringar deri icke blifvit gjorda genom Kammarens här ofvan antecknade beslut.

§ 6.

Herr Talmannen hemställde och Kammaren beslöt, att alla sådana på bordet hvilande ärenden, som blott en gång varit bordlagda, skulle, i ändamål af förnyad bordläggning, sättas främst på föredragningslistan vid nästa sammanträde.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr *Wilhelm Nilson* under 11 dagar från denna dag;

Herr *Anders Andersson* från Göteborgs län,

Herr *Anders Nilsson* från Malmöhus län, och

Herr *Jöns Olsson* från Qvarnbrodda, hvardera under 14 dagar likaledes från denna dag;

Herr *C. F. Rooth* under 10, och

Herr *J. A. Åstrand* under 14 dagar från den 18:de;

Herr *Anders Pehrsson* från Christianstads, och

Herr *Anders Pehrsson* från Hallands län, hvardera under 14 dagar från den 19:de; samt

Herr *Jöns Olsson* från Nordanå under 14 dagar från den 21:sta, allt innevarande månad.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag öfver de härofvän under §§ 2, 3 och 4 antecknade beslut.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 9 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Tisdagen den 17 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för sammanträdet den 10 Mars äfvensom protokollsutdrag rörande de beslut, som nästlidne gårdag af Kammaren fattades vid behandlingen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 33.

§ 2.

Föredrogos men blefvo för andra gången bordlagda:
Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 1.
Stats-Utskottets Utlåtanden N:is 42 och 43;
Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts Betänkanden N:is 30—35;
Banko-Utskottets Utlåtanden N:is 3—8;
Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 9; samt
Lag-Utskottets Utlåtanden N:is 12—14.

Af dessa nu för andra gången bordlagda ärenden skulle, enligt Herr Talmannens framställning, Konstitutions-Utskottets ofvanberörda Memorial N:o 1 förekomma till afgörande nästa lördag och då å föredragningslistan främst uppföras.

§ 3.

Föredrogos Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 7, angående villkoren för bränvins tillverkning.

Utskottets hemställan å sid. 1.

Härvid yttrade

Herr Kjellman: Utskottet har här med några få ord hemställt, att min motion måtte lemnas utan afseende. Jag har dock af snart sagdt